

Universitair Netwerk
voor de Care sector
Zuid-Holland

2020

JAARVERSLAG

Met wetenschappelijk onderzoek
de ouderenzorg verbeteren

SAMEN
KENNIS
maken, **delen**
en toepassen

De ontmoeting?

Hoe kijken we terug, wat hebben we gedaan in dat jaar waarin alles door COVID-19 overschaduwd is geraakt? In dit jaarverslag kunt u ervaringen van zorgmedewerkers en onderzoekers lezen, en ik wil ook met u een aantal dingen delen die mij opvallen.

Veel bereikt!

Er is ondanks de crisis veel bereikt. Ik heb een enorme flexibiliteit, creativiteit, en drang om met elkaar de schouders eronder te zetten gezien. De grote rol van kennis, goed onderzoek, goede communicatie en goede implementatie in de verpleeghuiszorg is helderder dan ooit. Heel snel konden we COVID-19 onderzoeken opzetten, zoals de Crisis-notulen, effecten van isolatie op mensen met dementie, effecten van de bezoekersregeling op mensen met dementie, effecten op kwaliteit van sterven en naar COVID-19 geriatrische revalidatie.

Ondanks de grote werkdruk hebben we gezien dat onderzoekers van al lopende onderzoeken (DANTON, NeAR, Pijn bij afasie, om er een paar te noemen) toch data hebben kunnen verzamelen, met dank aan de flexibele opstelling van onze lid instellingen. Ook waren we in staat om met jullie mooie nieuwe projecten op te starten, met externe financiering, zoals bijvoorbeeld het project Verhuizen binnen de intramurale zorg.

Substitutie van de ontmoeting

Kennis maken, delen en toepassen is onze missie, en een van onze belangrijkste wapens daarin is de 'ontmoeting'. Wij zijn ervan overtuigd dat je van jezelf een beetje en van anderen heel veel kunt leren. Onze kenniscafés, scholingen, workshops, symposia en themagroepen zijn allemaal ontworpen om via ontmoetingen tussen verschillende disciplines en achtergronden, kennis en ervaring uit te wisselen. Dat liep dus helemaal de soep in, elkaar 'live' ontmoeten was immers terecht ontmoedigd om de pandemie onder controle te houden. Dit kwam helaas precies in het jaar waarin we juist bedacht hadden elkaar extra veel, en extra intensief te ontmoeten op ons 15-jarig jubileum symposium. Door de enorme inzet van onze linking pins, onderzoekers, andere verpleeghuismedewerkers en natuurlijk onze eigen staf, zijn we erin geslaagd om dit om te zetten in een groot aanbod van online workshops en bijeenkomsten die heel goed bezocht en gewaardeerd werden.

En hoewel we elkaar dus bijna niet hebben ontmoet, hebben we elkaar weten te vinden en zijn we in staat geweest om veel relevante zorgkennis te delen met velen. Deze kennis is nu ook voor anderen beschikbaar, op elk gewenst moment. Zie de link naar de Kennissessies hieronder.

'In 't eggie'

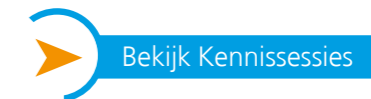
We hebben geleerd dat er veel voordelen zitten aan online kennisdelen, en dat zullen we dan ook zeker vasthouden in de toekomst. Maar we blijven ook vertrouwen dat we u snel weer 'in 't eggie' kunnen ontmoeten, we hebben nog veel van u te leren, en dat willen we graag ook weer met anderen delen!

Wilco Achterberg

Voorzitter UNC-ZH - Hoogleraar Institutionele zorg en Ouderengeneeskunde

Lees hier ook de LUMC-blogs uit 2020 door Wilco:

- [Zorgen in tijden van COVID-19](#)
- [Crisis? What Crisis?](#)

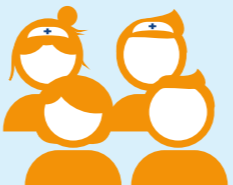

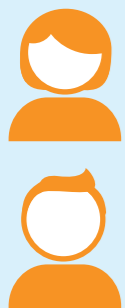

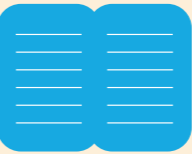
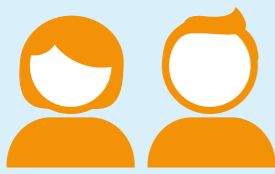
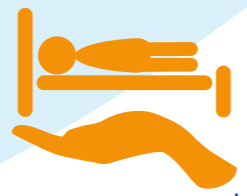
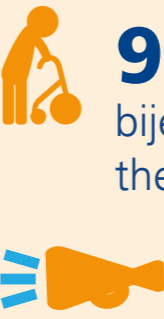
Inhoudsopgave

2020 in vogelvlucht	4	UNC-ZH op de film: 15 jaar wetenschappelijk onderzoek in de ouderenzorg	29
Met wetenschappelijk onderzoek de ouderenzorg verbeteren	5	Stimuleringssubsidie naar praktijkvraag verpleegkundige	30
Het oog op de ouderenzorg - Een korte reflectie op 2020	6	UNC-ZH Thema Geriatrische revalidatie	33
De verbinding met het academisch ziekenhuis	8	Interview Samenwerking UNC-ZH en Hogeschool Leiden - Interview met lector John Verhoef	34
Het maatschappelijk belang van wetenschappelijk onderzoek in de ouderenzorg	10	UNC-ZH Thema Kwaliteit van leven bij dementie	37
De slogan in de praktijk	12	Interview Verhuizingen in en tussen verpleeghuizen - Wat is de impact op bewoners en medewerkers?	39
Dankzij structurele financiering stappen gezet in de infrastructuur	14	Corona-onderzoeken UNC-ZH	40
De grote lijnen van het netwerk - Het bestuurdersoverleg in 2020	16	Interview Onderzoekers uit twee netwerken: hoe kijken ze terug op hun gezamenlijke corona-onderzoek?	41
Ontwikkelde producten - Handvatten voor de praktijk	18	Corona-onderzoeken Academische netwerken ouderenzorg	44
Landelijke implementatiegroep	21	Ouderenzorg en corona-onderzoek in de media	45
Nurses on the move - Bijeenkomst hbo-verpleegkundigen	21	UNC-ZH Thema Palliatieve zorg bij dementie	46
Nieuwe coördinator van start	23	Samenwerkingen	48
Quotes 2020 - Door de ogen van de onderzoekers	24	Publicaties	49
Bestuurders van lidorganisaties gaan met pensioen	26		
15 jaar UNC-ZH - Hoe vier je een jubileum in het coronajaar?	28		

Samenwerking in de praktijk - Interviews

Marco van Duuren (Aafje)	7	Ellen Ricke (Marente)	25
Rosalie Hendriks (Pieter van Foreest)	9	Hanneke Smaling (UNC-ZH/LUMC)	27
Jolanda Been (Topaz)	11	Brenda Neesen (Laurens)	31
Anne den Broeder (Argos)	13	Marijke van Haften (ActiVite)	35
Martine Kant (Florence)	15	Mariska Vielvoye (Zonnehuisgroep Vlaardingen)	37
Monique Caljouw (LUMC/UNC-ZH)	17	Michael Jansen (Woonzorgcentra Haaglanden (WZH))	39
Monique van Bruggen-Rufi, Annelies van Rijn (Saffier)	20	Rosalinde Poortvliet (LUMC)	47
Annemarie Bernard (HWW Zorg)	22		

SAMENSTELLING	ONDERZOEKEN	KENNIS DELEN	SUBSIDIES
 <p>12 ouderenzorg- instellingen in het netwerk</p>	 <p>5 onderzoeken op coronavirus en ouderenzorg</p>	 <p>5 werkgroepoverleg Wetenschappelijke onderzoekscommissies</p>	 <p>21 presentaties in online jubileumtour</p>
 <p>11 linking pins (2,6 fte)</p>	 <p>7 onderzoeken op geriatrische revalidatie</p>	 <p>57 presentaties, nationaal en internationaal</p>	 <p>60% stijging LinkedIn-volgers</p>
 <p>34 onderzoekers in het netwerk</p>	 <p>17 onderzoeken op kwaliteit van leven bij dementie</p>	 <p>Doel Verbeteren zorg voor ouderen</p>	 <p>23 wetenschappelijke publicaties</p>
 <p>15 UNC-ZH medewerkers (8,7 fte)</p>	 <p>5 onderzoeken op palliatieve zorg bij dementie</p>	<p>12 producten voor ondersteuning implementatie (oa video's, onderwijs, handleidingen)</p>	 <p>9 bijeenkomsten themagroepen</p>

SUBSIDIES

Aanvullende subsidies:
ZonMw
(3 projecten, Corona en KvL)
€ 380.505

VWS
(2 projecten, Corona en KvL)
€ 488.000

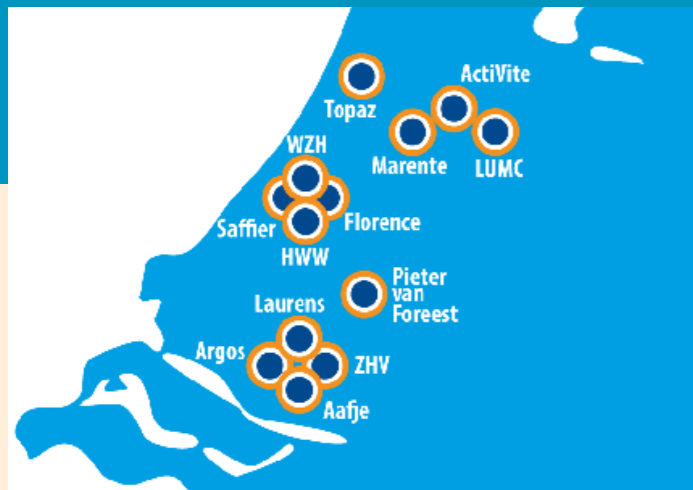
Overig
(1 project, KvL)
€ 80.000

Met wetenschappelijk onderzoek de ouderenzorg verbeteren

Het UNC-ZH is een netwerk van het LUMC en twaalf (in 2020) ouderenzorginstellingen in Zuid-Holland. Deze dertien organisaties kennen het belang van wetenschappelijk onderzoek voor verbetering van de ouderenzorg. In het UNC-ZH zetten zij zich gezamenlijk in om dit onderzoek te stimuleren, mogelijk te maken en te begeleiden.

Met een structurele financiering (vanaf eind 2017) voor de academische netwerken ouderenzorg geeft VWS een belangrijke impuls aan wetenschappelijk onderzoek in de ouderenzorg. De subsidie valt onder het programma langdurige zorg van ZonMw. Deze bevestiging van het maatschappelijk belang geeft het UNC-ZH meer stabiliteit en duurzaamheid en de mogelijkheid om nog effectiever te kunnen bijdragen aan de verbetering van de ouderenzorg. In 2020 zijn hiervoor verdergaande stappen gezet, dat u onder andere leest in dit jaarverslag.

Heeft u vragen over onderwerpen uit dit verslag?
U kunt ons mailen op unc-zh@lumc.nl.

Het oog op de ouderenzorg

Een korte reflectie op 2020

Begon de coronacrisis in Nederland vooral met het oog op de intensive cares van de ziekenhuizen, na het luiden van de alarmklok kwam ook het verpleeghuis in het vizier.

PBM's en maatregelen

Vorraden persoonlijke beschermingsmiddelen (met de nu breed bekende afkorting PBM's) gingen toen ook de kant van de verpleeghuizen op. Dit kon niet meer voorkomen dat de situatie in de verpleeghuizen heel ernstig werd. En leidde tot de veel gewraakte bezoekmaatregelen.

Met het oog op

Het UNC-ZH heeft altijd het oog op de ouderenzorg en de kwetsbaarste ouderen. Dit jaar werd deze focus op hoger niveau, landelijk belangrijk: wat speelde er in de verpleeghuizen, waar was behoefte aan in de verpleeghuizen?

Hoe verliep de ziekte bij deze ouderen? Hoe kon een verpleeghuis het beste actie ondernemen bij een uitbraak?

Netwerken onmisbaar

Kennis ontwikkelen, kennis delen en deze kennis toepassen was nog niet eerder zo belangrijk als in dit jaar. De bestaande contacten in de academische netwerken ouderenzorg zoals het UNC-ZH maakten het kennis delen laagdrempelig. Als

kennisinstellingen waren zij bovendien herkenbaar en benaderbaar voor beleidsmakende instanties.

Als UNC-ZH zijn we dankbaar en gepast trots dat we een rol hebben kunnen spelen in het bestrijden van de coronacrisis door kennis te delen en te analyseren, samen met de deelnemende organisaties en onderzoekers.

UNC-ZH - Samenwerking in de praktijk

Marco van Duuren (Aafje)

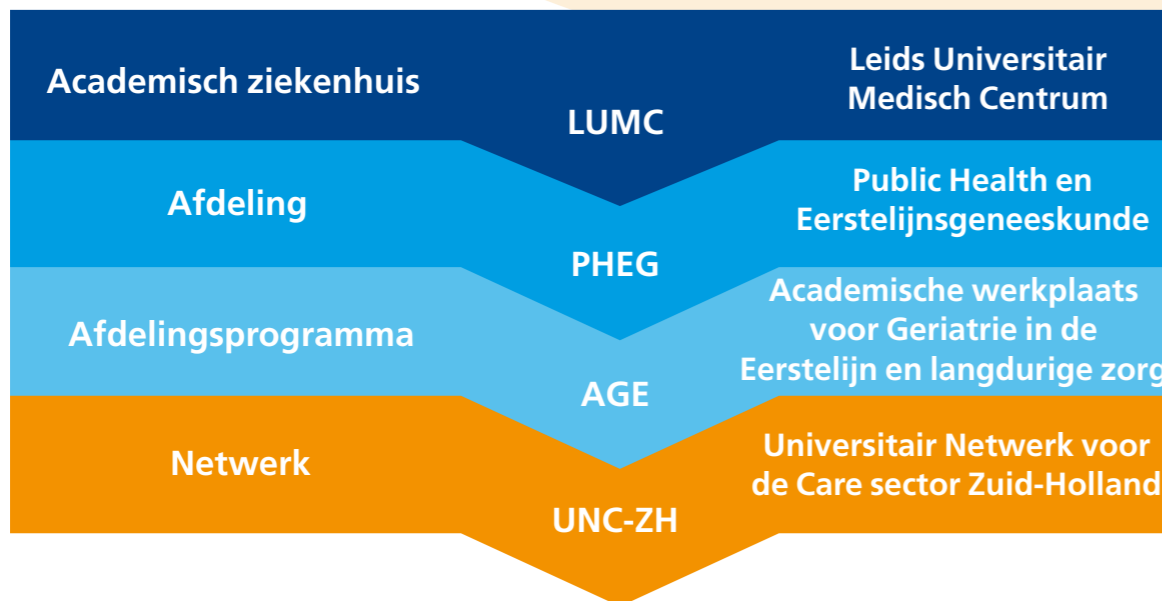
Marco van Duuren was als programmamanager Behandeling en voorzitter Commissie Infectiepreventie direct betrokken bij de koers van Aafje tijdens de corona-uitbraken: "Toen corona in de verpleeghuizen kwam moesten we alle energie daarop richten. Door regionaal samen te werken vormden we het Zorghotel Maasstad om tot Coronacentrum voor de regio. Kennis met elkaar delen had en heeft een enorme meerwaarde. We hebben continu informatie gedeeld en opgehaald, via het UNC-ZH, ziekenhuis, collega-instellingen enz. De rapportages van het Corona-onderzoek Verpleeghuizen namen we door op leer- en aandachtspunten. Ook in al die drukte het afgelopen jaar vind ik de laagdrempeligheid van de collega's in het netwerk heel prijzenswaardig."

De Wetenschappelijke Onderzoekscommissie (WOC), waar Marco voorzitter van is, heeft duidelijke plannen: "Aafje is lid geworden van het UNC-ZH om het wetenschappelijk denken binnen de organisatie te bevorderen. Het coronavirus heeft daarin ook een katalyserende werking gehad en heeft bewustwording voor wetenschap nog verder aangejaagd. Voor 2021 willen we de plannen van 2020 verder oppakken: onderzoek en evidence based werken meer inlijven in de beleids- en bedrijfsvoering en werken aan het 'onderzoeksgebouw' – daarin willen we alle kleine en grote onderzoeken bundelen en waar mogelijk koppelen. Ik denk dat we bij Aafje goed op weg zijn naar een mooie balans tussen het Rotterdamse doen ('niet lullen maar poetsen') en welke wetenschappelijke principes daar aan ten grondslag liggen."

De verbinding met het academisch ziekenhuis

Onderzoeksthema's UNC-ZH

De thema's van het UNC-ZH sluiten binnen het LUMC aan bij de Academische werkplaats voor Geriatrie in de Eerstelijng en langdurige Zorg (AGE). Deze werkplaats voor geriatrie is onderdeel van de afdeling Public Health en Eerstelijngeneeskunde (PHEG) van het LUMC.

Het doel van het onderzoeksprogramma van AGE is het verbeteren van (de organisatie) van medische zorg aan ouderen, gebaseerd op wetenschappelijke kennis en evidentie. Het UNC-ZH draagt hieraan bij door de zorgpraktijk, het onderzoek en onderwijs/nascholing zo veel mogelijk te integreren.

Rosalie Hendriks (Pieter van Foreest)

Rosalie startte in 2020 als praktijkonderzoeker bij Pieter van Foreest. In deze functie wil zij onderzoek en innovatie meer plek geven in de organisatie. Zo begeleidt zij bijvoorbeeld onderzoekers in de organisatie zoals collega en UNC-ZH onderzoeker Melanie van der Velde.

Eerder deed zij zelf promotieonderzoek en zij kende het netwerk vanuit haar vorige functie als programmamanager bij ZonMw: "Mijn onderzoeksbloed begon weer te stromen en dit was een mogelijkheid om dichterbij de praktijk te staan. Deze functie van praktijkonderzoeker omvat alles, en met linking pin is dat wel een heel mooie brug tussen wetenschap en praktijk."

"Het is mijn taak om deze verbinding verder te verstevigen, om kennis uit het netwerk naar binnen te halen en onze kennis naar buiten te brengen. Onze organisatie heeft innovatie hoog in het vaandel, deze stappen wil je delen. Een netwerk als het UNC-ZH is hierin heel laagdrempelig en waardevol. Daarnaast spelen de vragen: Hoe stimuleer je het onderzoeksminded – reflectief – denken in de organisatie? En wat levert onderzoek aan resultaten op en hoe breng je dat verder? Dat is waar ik me graag voor inzet."

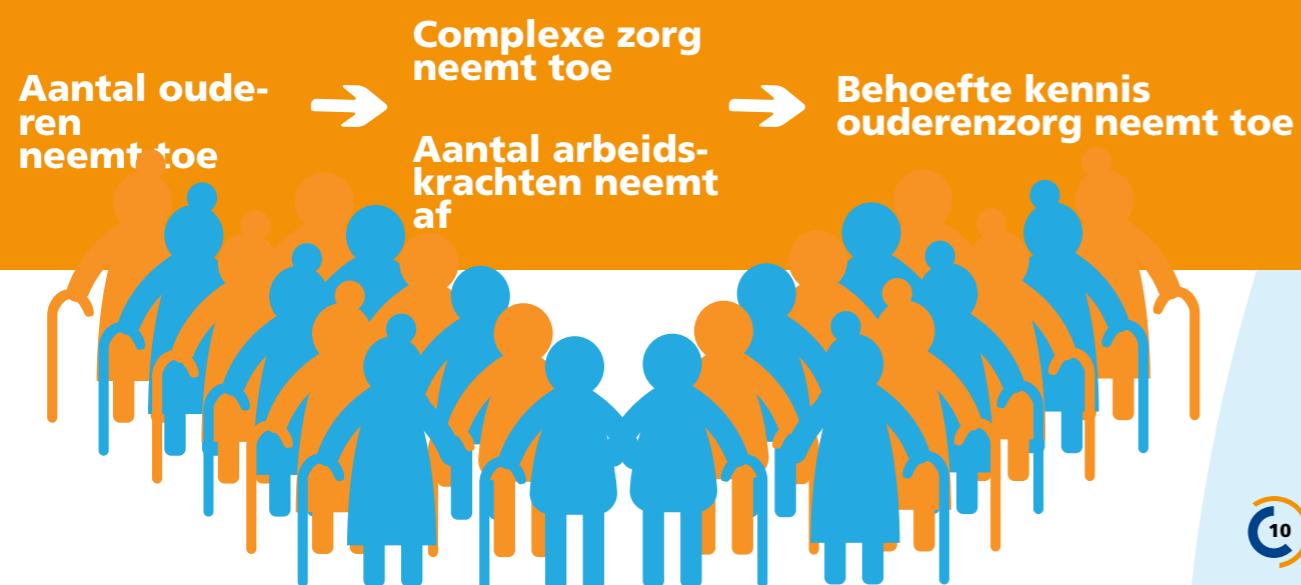
Het maatschappelijk belang van wetenschappelijk onderzoek in de ouderenzorg

Zeker dit jaar, 2020, werd het belang van wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijk bewezen kennis nog meer onderkend. Het coronavirus was zo onbekend en daarmee de symptomen, de symptoombestrijding en het herstel van het virus. Kennis ontwikkelen, delen en dit in de eigen organisatie toepassen was onontbeerlijk. En de ouderen bleken het kwetsbaarst, zeker de ouderen die altijd al de kerndoelgroep zijn van het UNC-ZH.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) benaderde de academische netwerken ouderenzorg voor corona-onderzoeken in de verpleeghuissector. Deze sector werd hard getroffen en actuele kennis was nodig. Het UNC-ZH heeft meerdere onderzoeken opgepakt.

Ook in de media kwam de wetenschap én de ouderenzorg meer in beeld. Op [pagina 45](#) een globaal overzicht van UNC-ZH in de media.

BELANG WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK OUDERENZORG

Jolanda Been (Topaz)

Na een administratieve opleiding ging Jolanda Been aan het werk als keukenzuster in het verpleeghuis waar haar vader vrijwilliger was. Na verschillende functies is ze nu op haar plek als activiteitenbegeleider en vrijwilligerscoördinator bij Topaz Zuydtwijck.

Het blijven ontwikkelen bracht haar telkens verder. Jolanda: "Ik wil niet vastroesten, maar blijven ontwikkelen en kennis delen. Ik doe dat op verschillende manieren door cursussen, nieuwe activiteiten, leren van anderen en andere initiatieven. Ik volg daarom ook webinars van het UNC-ZH, zoals betekenisvolle activiteiten voor bewoners in het verpleeghuis. Zo blijf je leren over nieuwe ontwikkelingen."

Na de eerste coronabesmettingen onder bewoners in het verpleeghuis veranderde haar werk. Jolanda: "Na de eerste frustratie dat ik bewoners niet meer kon zien omdat ik tot de risicogroep behoor, ben ik gaan kijken wat ik nog wel voor de bewoners kon betekenen. Er ontstonden initiatieven van bedrijven en mensen, ik heb dat met beide handen aangepakt. Zo kwamen er online ontmoetingen met bewoners en organiseerden we activiteiten via een webcam en beeldscherm in huiskamers. Hierdoor konden we toch veel activiteiten aanbieden."

Een combinatie van gezamenlijke activiteiten en online ontmoetingen is de toekomst. "We gaan waarschijnlijk weer terug naar het oude normaal, maar laten we ook ontmoetingen online behouden. Zo kunnen we meer bewoners bereiken met onze activiteiten."

De slogan in de praktijk

Complexe zorg vraagt om onderzoek

Bij ouderen spelen vaak meerdere aandoeningen tegelijk een rol bij het welbevinden en de gezondheid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een gebroken heup door een val, maar tegelijkertijd ook bloedarmoede of dementie. Dit maakt de zorg vaak complex. Als zorgverlener moet je weten wat je doet. Wetenschappelijk bewezen behandelingen zijn daarin van onmisbaar belang.

De activiteiten van het UNC-ZH zijn samengevat in de slogan: 'Kennis maken, kennis delen en kennis toepassen'. Dit klinkt als een brede opgave maar geeft tegelijkertijd, samen met onze drie thema's, een toespitsing op onze taken. Bij elke activiteit richten wij ons op een van deze drie onderdelen binnen onze thema's.

Kennis maken

In 2020 liepen 32 onderzoeken op de bestaande thema's en op corona, ieder in een andere fase van onderzoek. Het kennis maken houdt ook in het stimuleren van onderzoek, het ophalen van vragen uit de praktijk en het begeleiden van de lopende onderzoeken.

Kennis delen

Via het organiseren van webinars,

maken van factsheets, berichten plaatsen op social media, versturen van nieuwsbrieven, interviews en andere communicatiemiddelen deelden wij opgedane kennis. Ook deden wij verslag van voorbeelden uit de praktijk via website, social media en nieuwsbrieven. Zo veel mogelijk maken wij de vertaalslag naar begrijpelijke taal met verwijzing naar de wetenschappelijke basis.

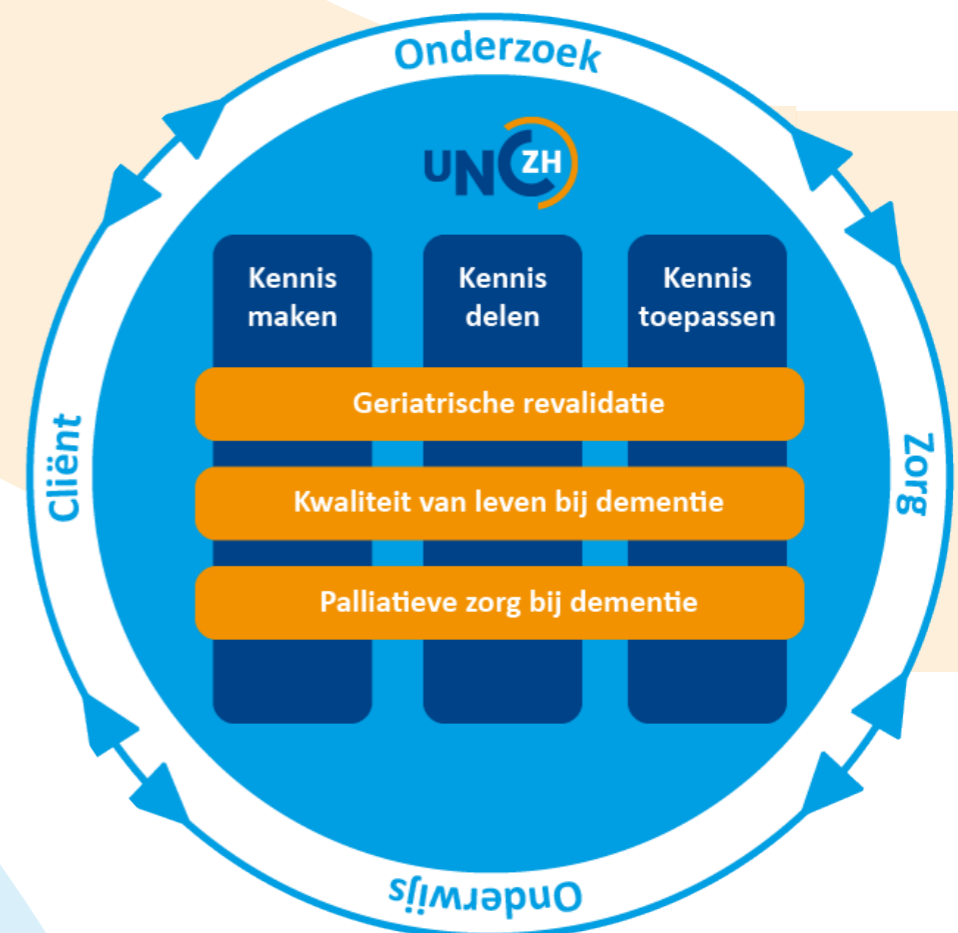
Een netwerk geeft mogelijkheid voor laagdrempelige onderlinge kennisuitwisseling. In themagroepen op verschillende kennisgebieden delen zorgprofessionals uit de lidorganisaties met de UNC-ZH-coördinatoren ervaring en kennis.

Het kennis delen is gericht op de onderzoekers, de zorg, de cliënten en in toenemende mate het onderwijs.

Kennis toepassen

Door de vertaling te maken naar de praktijk is het mogelijk de opgedane kennis toe te passen, zoals gesprekshulpen, toolkits en behandelprogramma's. Niet alle onderzoeken lenen zich hiervoor of vragen om verder onderzoek. Met de praktische vertaling maken wij het gemakkelijker om een interventie op te pakken. Voor 2020 blijft dit een van onze focuspunten.

SAMEN
KENNIS
maken, delen
en toepassen

Anne den Broeder (Argos)

Anne den Broeder is logopedist bij Argos Zorggroep, zit in de WOC en is docent stagebegeleiding bij de Hogeschool Rotterdam. Zelf volgde ze eerder de master Klinische gezondheidswetenschappen waarbinnen zij de richting Logopediewetenschap volgde. Wetenschap heeft dus duidelijk haar interesse: "Ik vind het belangrijk om kritisch te blijven. Als enige logopedist voor drie huizen werk je vrij individualistisch op het vakgebied, het is belangrijk te weten of dat wat je doet wel goed is. Hoe kun je iets behandelen, wat zegt de wetenschap?"

"Ik vind het belangrijk om mijn werk meer te onderbouwen. Zo heb ik laatst gelijk de kans gegrepen om mee te doen aan het landelijke onderzoek over COVID-19 en logopedie en probeer ik collega's daarin te stimuleren."

"In het afgelopen jaar probeerden we zo veel mogelijk de WOC te laten doorlopen. Daarnaast liepen de 'community-projecten' van het Erasmus Medisch Centrum ook door. Hierbij leveren wij een onderwerp aan waarop studenten geneeskunde zich kunnen inschrijven. Wij begeleiden hen dan bij het doen van onderzoek."

"Mijn werk was wel anders in 2020, ik heb veel gewerkt met 'smart glasses' (computerbrillen), om zo coronapatiënten op afstand te helpen. Voor 2021 willen we de WOC bekender maken in de organisatie en hbo-v-verpleegkundigen meer betrekken. Ik vind het belangrijk dat je continu blijft reflecteren op je eigen handelen en niet op de automatische piloot werkt."

Dankzij structurele financiering stappen gezet in de infrastructuur

Twee jaar geleden ontvingen het UNC-ZH en de vijf andere samenwerkende academische netwerken Ouderenzorg (samen SANO) goed nieuws: het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) stelde een structurele financiering vast voor de infrastructuur. Met deze subsidie kunnen de netwerken de organisatie en werkwijze versterken en verbeteren. Dit zette zich door in 2020.

De activiteiten van het UNC-ZH breiden zich steeds meer uit, de subsidie maakt een professionaliseringsslag mogelijk. Het aantal onderzoeken steeg van 22 (2019) naar 32 (2020).

Coördinatie en verbinding

“Door het aanstellen van coördinatoren op onze onderzoeksthema’s en verbindingspersonen (linking pins) in de zorginstellingen, kunnen wij de wetenschappelijke onderzoeken nog beter stimuleren en begeleiden. De uitwisseling en invoering van de verworven kennis worden ook belangrijke taken van deze collega’s,” zo geeft UNC-ZH-voorzitter en hoogleraar Ouderengeneeskunde Wilco Achterberg aan.

“In 2020 is het team van het UNC-ZH uitgebreid met een coördinator Palliatieve zorg bij dementie en 4 onderzoekers. Zij combineren onderzoek met taken ter ondersteuning van het netwerk. En niet onbelangrijk: dit jaar vulden we ons team ook aan met een secretaresse. Met het groeien

van het netwerk en de activiteiten is dit geen overbodige luxe. In 2020 waren er wat wisselingen in de linking pins en de WOC-voorzitters, maar de taken zijn goed overgenomen. Het wetenschappelijk onderzoek en de kennisuitwisseling leveren een belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de ouderenzorg in de verpleeginstellingen. Dankzij deze subsidie kunnen we dit in nog betere samenwerking voortzetten.”

Versterking infrastructuur

Met de subsidie zullen verschillende onderzoeken worden ondersteund, zoals dit jaar en hierna belangrijke onderzoeken rondom COVID-19 en de ouderenzorg. Ondanks de coronapandemie liepen andere onderzoeken zo veel mogelijk door, zoals het UNC-ZH Meetplan Geriatrie revalidatie. Het was een vol jaar waarin we elkaar hebben gevonden in samenwerking, binnen en buiten het netwerk.

Kwaliteit langdurige zorg

Het ministerie van VWS heeft deze subsidie verstrekt om de kwaliteit van zorg in de langdurige zorg te verhogen. De subsidie maakt deel uit van het programma langdurige zorg van ZonMw. Gezamenlijk kennis maken, kennis delen en kennis gebruiken zijn daarbij belangrijk. VWS ziet het UNC-ZH en de andere academische netwerken hierin als een belangrijke partner. Dit bleek ook duidelijk in 2020.

Martine Kant (Florence)

Martine ontwikkelde samen met een multidisciplinair team een CVA zorgprogramma voor Florence. Bij een tussenevaluatie bleek dat visuospatieel neglect, een veel voorkomende aandoening na een beroerte, nog niet altijd goed in kaart werd gebracht. Er waren veel vragen over het beoordelen van neglect in de geriatrische revalidatie en zo ontstond het begin van haar onderzoeksplan en promotietraject. Het onderzoek, dat plaatsvindt door een samenwerking van Florence en het UNC-ZH, richt zich op het beoordelen van visuospatieel neglect en het in kaart brengen van de gevolgen.

Martine: "De verbinding maken tussen onderzoek en praktijk is heel belangrijk. Vragen die vanuit de praktijk worden geïnitieerd, vanuit onderzoek worden geanalyseerd, en waarbij de resultaten een bijdrage leveren in de praktijk, kunnen zorgen voor een verbetering van de zorg voor onze cliënten. Het is daarom belangrijk om niet alleen kennis te creëren, maar ook om kennis te delen. Voor mijn studie wil ik dat de onderzoeksresultaten een bijdrage leveren aan de praktijk. Bij Florence merken we dat onderzoek in steeds meer verschillende lagen leeft, het groeit in de organisatie."

"COVID-19 zorgde voor een heftige periode, maar we hebben toch de NeAR studie in de praktijk kunnen uitrollen. Ondanks de pandemie zag ik hoe veerkrachtig en gemotiveerd organisaties waren om deel te nemen aan deze studie. Ik vind het heel bijzonder dat verpleeghuizen het belang van dit onderzoek delen en mijn onderzoek weer oppakten zodra het kon."

- Bosma MS et al. Impact of visuospatial neglect post-stroke on daily activities, participation and informal caregiver burden: A systematic review
- Projectpagina NeAR studie
- Webinar NeAR studie

De grote lijnen van het netwerk

Het bestuurdersoverleg in 2020

Het UNC-ZH bestaat niet zonder de lidorganisaties. In 2020 heeft het netwerk 12 lidorganisaties.

Naast de vaste overleggen met de themagroepen, linking pins en WOC-voorzitters is er twee keer per jaar een overleg met de bestuurders, de WOC-voorzitters en de staf van het UNC-ZH. In dit bestuurdersoverleg bespreken we de grotere lijnen van het netwerk.

2020: verdere versterking infrastructuur UNC-ZH

De plannen voor 2020 voor het netwerk zijn gericht op verdere versterking van de infrastructuur. Dit sluit aan bij de structurele financiering vanuit het Ministerie van VWS. Voor de versterking richten we ons op uitbereiding aantal onderzoekers en coördinator, versteviging van de themagroepen, kennisverspreiding en visie op onderwijs en implementatie. Deze plannen zijn opgepakt en waar nodig in samenwerking met externe partners. Lees op [pagina 21](#) bijvoorbeeld over de start van de SANO-brede werkgroep Implementatie.

eHealth binnen de zorg

eHealth binnen de zorg is een actuele discussie. Er komt als organisatie veel op je af, een professionaliseringslag is nodig. Als netwerk kunnen we hier een goede stap in maken. De intentie is uitgesproken dit op netwerkniveau uit te werken: wat zijn ieders goede en minder goede ervaringen met eHealth? Kennisuitwisseling helpt elkaar verder. Corona gooide roet in het eten om het in 2020 op te pakken, dit onderwerp wordt in 2021 weer opgepakt.

Covid-onderzoek in de verpleeghuizen

Tijdens het bestuurdersoverleg in oktober wisselden de bestuurders ook de stand van zaken en ervaringen uit van COVID-19-besmettingen in hun

Bestuurders en WOC-voorzitters van de zorgorganisaties (samenstelling 2018)

zorgorganisaties. Een belangrijk onderwerp tijdens deze vergadering zijn de onderzoeken die het UNC-ZH is gestart rondom het virus binnen de thema's. Zo breidt Maartje Klapwijk haar onderzoek naar Kwaliteit van leven en sterven bij dementie uit met de ervaringen met COVID-19. Jenny van der Steen neemt het coronavirus ook mee in haar onderzoeken in palliatieve zorg.

Daarnaast doet het netwerk twee grote onderzoeken: het Corona-onderzoek Verpleeghuizen en EU-COGER. VWS heeft tijdens de eerste weken van de pandemie de SANO-netwerken benaderd voor hulp. Het UNC-ZH voorziet in het Corona-onderzoek van informatie over de actuele status in verpleeghuizen en waar behoefte aan is. In de Europese studie EU-COGER doet het netwerk onderzoek naar revalidatie van ouderen na een COVID-19-besmetting.

Monique Caljouw (LUMC/UNC-ZH)

Als wetenschappelijk coördinator van het UNC-ZH vindt Monique het belangrijk dat onderzoeksvragen binnen de UNC-ZH thema's worden geïnspireerd door vragen uit de praktijk. Monique: "De ervaringen van zorgprofessionals, en van mensen met dementie en hun naasten zijn hierbij de belangrijkste inspiratiebron. Deze ervaringen lopen als rode draad door het onderzoeksthema kwaliteit van leven bij dementie."

Dit onderzoeksthema van Monique richt zich o.a. op het vinden van in de praktijk toepasbare handvatten om de kwaliteit van leven van mensen met dementie te verbeteren en te behouden. "Het gaat hierbij om wat mensen met dementie zelf belangrijk vinden, het behoud van betekenisvolle activiteiten bij een verhuizing naar het verpleeghuis, en het kunnen voortzetten van deze activiteiten als mensen met dementie eenmaal in het verpleeghuis wonen."

Eind 2020 ontving Monique samen met haar team een ZonMw-subsidie om in co-creatie met zorgprofessionals en naasten een toolkit te ontwikkelen die ondersteunt in het kiezen, uitvoeren en evalueren van betekenisvolle activiteiten aan verpleeghuisbewoners met dementie. Als team kijkt ze er naar uit om hiermee aan de slag te gaan. We zullen er zeker van gaan horen.

Ontwikkelde producten

Handvatten voor de praktijk

In 2020 werkten we ook aan het ontwikkelen van een aantal producten, zoals factsheets voor de praktijk. Al onze producten zijn te vinden in de [digitale bibliotheek](#) op de UNC-ZH website.

Factsheets Corona-onderzoek Verpleeghuizen

Met dit onderzoek brengt het onderzoeksteam (UNC-ZH en UNO-UMCG) samen met de organisaties uit de netwerken ontwikkelingen rondom de COVID-19 epidemie

in verpleeghuizen in heel Nederland in kaart. Aan de hand van factsheets werd deze informatie overzichtelijk gepresenteerd.

7 factsheets zijn tot nu toe gepubliceerd over dit onderzoek:

- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Cliëntenraad](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Werkdruk en ziekteverzuim medewerkers](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Panelgesprekken 4e ronde](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Panelgesprekken 3e ronde](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Panelgesprekken 2e Ronde](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Panelgesprekken 1e Ronde](#)
- [Factsheet Corona-onderzoek Verpleeghuizen - Notulen](#)

Op [pagina 41](#) staat een interview met de onderzoekers van het Corona-onderzoek Verpleeghuizen. Op onze website staat meer informatie over het onderzoek.

[Lees meer over het onderzoek](#)

Behandelprogramma Geriatrische COPD revalidatie

Het behandelprogramma geriatrische COPD revalidatie is een bewezen effectief revalidatieprogramma dat de gezondheidsstatus van (overwegend oudere) patiënten met COPD verbetert en het aantal nieuwe exacerbaties vermindert. Om implementatie van dit behandelprogramma binnen de geriatrische revalidatie te ondersteunen, is de inhoud en structuur van het behandelprogramma geriatrische COPD revalidatie beschreven. Het behandelprogramma geriatrische COPD revalidatie

is tot stand gekomen door een samenwerkingsverband van het UNC-ZH, UNO-VUmc en AWO-ZL. Daarnaast hebben de COPD revalidatie-teams van de volgende zorgorganisaties het behandelprogramma mede ontwikkeld en/of er feedback op gegeven: Zorggroep Solis te Deventer, Axion Continu te Utrecht en Laurens te Rotterdam.

Onderzoeker Leonoor van Dam van Isselt presenteerde het behandelprogramma met toelichting tijdens het jubileum van het UNC-ZH.

[Bekijk Behandelprogramma](#)

[Bekijk presentatie](#)

Behandeladvies POST-COVID-19 Geriatrische revalidatie

Wat is belangrijk bij de revalidatie van (kwetsbare) ouderen na genezing van het coronavirus? Het virus en de behandeling ervan is zeer intensief voor het lichaam en herstel vraagt dan ook speciale aandacht. In brede samenwerking is hard gewerkt aan een behandeladvies specifiek voor ouderen onder leiding van de hoogleraren Wilco Achterberg en Sytse Zuidema. Het zorgpad GR-COPD diende als belangrijke bron. Verder werkten mee: een aantal specialisten ouderengeneeskunde, ActiZ, de Vereniging voor Revalidatieartsen (VRA) en Laurens. Verenso verspreidt mede het document.

[Bekijk Behandeladvies](#)

Ontwikkelde producten

(vervolg)

Gesprekshulp de latere levensfase bij dementie

Tijdige informatie en voorbeeldvragen voor mensen met dementie en hun naasten

Gesprekshulp de latere levensfase bij dementie

Mensen met een ongeneeslijke ziekte en hun naasten weten vaak niet goed welke mogelijke symptomen, problemen en beslissingen hen te wachten staan bij het voortschrijden van de ziekte. Daarom, en omdat een ongeneeslijke ziekte met veel emotie en onzekerheid gepaard kan gaan, is het voor hen vaak moeilijk om in gesprek met zorgverleners de juiste vragen te stellen. Gesprekshulpen omvatten voorbeeldvragen ter inspiratie en ondersteuning, waarmee patiënten en naasten zich

beter kunnen voorbereiden op gesprekken met zorgverleners over onderwerpen zoals palliatieve zorg, te verwachten symptomen en beslissingen rond het levenseinde. Gesprekshulpen helpen hen de regie te behouden en kernvragen te verwoorden. Ook zorgverleners hebben baat bij een gestructureerd gesprek.

Bij dementie is praten over de latere levensfase zeker niet eenvoudig. Palliatieve zorg bij dementie is daarbij nog weinig bekend. Een gesprekshulp kan helpen bij het stellen van vragen die op dat moment persoonlijk van belang zijn. Daarbij wordt achtergrondinformatie over dementie en zorg rond het levenseinde gegeven. De gesprekshulp kan helpen gedachten over de latere levensfase op een rij te zetten, helpen bij het verwoorden van vragen, kan

gesprekken onderling en met zorgverleners stimuleren, en beslissingen over zorg en behandeling vergemakkelijken. Dat moet ertoe leiden dat mensen met dementie en hun naasten tijdig de voor hen relevante informatie ontvangen en de best mogelijke, op de persoonlijke voorkeuren toegesneden zorg.

De gesprekshulp is ontwikkeld in samenspraak met de doelgroepen: mensen met dementie in andere landen, hun naasten en zorgverleners. Evaluatie vindt plaats door onderzoek waarbij de gesprekshulp wordt beoordeeld, uitgetest en geëvalueerd.

[Bekijk Gesprekshulp](#)

[Bekijk onderzoekspagina](#)

UNC-ZH - Samenwerking in de praktijk

Monique van Bruggen-Rufi, onderzoeker en Annelies van Rijn, psycholoog, WOC-lid en Topcareprojectleider (Saffier)

Monique en Annelies zijn beiden werkzaam op de locatie Domus Nostra, het expertisecentrum en verpleeghuis binnen Saffier voor de specialistische zorg voor mensen met het Syndroom van Korsakov. Hun ambitie is projecten en ideeën vanuit cliënten, behandeling, vaktherapie en zorg te vertalen en te begeleiden naar evidence-based werken en naar concrete onderzoeksvragen en –opdrachten. De strategie van Saffier is hierbij leidend. Saffier heeft nieuwsgierigheid, aandacht, betekenisvol leven en zorg van nu en de toekomst in het DNA.

Monique: "Dit DNA gaan we verder onderzoeken en onderbouwen. Als professionals met onderzoekerservaring is het niet meteen de bedoeling zelf te onderzoeken, maar het plezier en de waarde van onderzoek bij onze collega's aan te wakkeren en een onderzoekscultuur te creëren. Onze onderzoekservaring is hierbij zeer belangrijk, zo kunnen wij de praktijk aan de wetenschap koppelen." Annelies: "We vragen vanuit de WOC aan de teams wat hun focus is op expertiseontwikkeling van hun doelgroep. Terug naar huis zorg, dementie, specialistische zorg en veilig wonen met comfort zijn de domeinen waarin wij als Saffier expert in willen worden. De WOC beoordeelt en stimuleert onderzoek in de door de teams aangedragen focus. De onderzoeklijnen van het UNC-ZH passen hier zeer goed bij. Het DANTON-onderzoek is een voorbeeld van onderzoek dat bijdraagt aan betekenisvol leven door vermindering van onbegrepen gedrag. Daar doen we dus graag aan mee."

Landelijke implementatiegroep

Kennis verder brengen in de praktijk

De academische netwerken ouderenzorg weten elkaar te vinden voor kennisuitwisseling op verschillende vakgebieden. In 2020 startte ook een samenwerking op implementatie - een belangrijk thema om de ontwikkelde kennis verder de ouderenzorg in te brengen.

Het UNC-ZH is één van de zes academische netwerken ouderengeneeskunde, die

gezamenlijk de Samenwerkende Academische Netwerken Ouderen (SANO) vormen. De SANO implementatiegroep ging in 2020 van start. Arno Doornebosch (coördinator UNC-ZH) is één van de leden hierin. Daarnaast zitten vanuit Maastricht (Judith Urlings), Amsterdam (Josien Wijfels), Groningen (Ivonne Lesman en Henriette Kloet), Nijmegen (Sander Ranke), en Tilburg (Claudia van Erven) hierbij.

In maart 2020 (vlak voor de lockdown) was het eerste overleg in Utrecht over de implementatie binnen de verschillende netwerken. Hieruit bleek al snel dat implementatie heel divers wordt toegepast, waardoor het heel goed is om hierin van en met elkaar te gaan ontdekken en leren. Op deze wijze willen alle netwerken de ontwikkelde producten voortgekomen uit onderzoek zo optimaal mogelijk in de praktijk gaan integreren. Een van de eerste plannen voor 2021 is om een gezamenlijke workshop te geven tijdens de SANO Wetenschapsdag in Tilburg.

Nurses on the move

Bijeenkomst hbo-verpleegkundigen

In januari organiseerden Monique Caljouw en Arno Doornebosch (beiden coördinator van het UNC-ZH) een bijeenkomst om hbo-verpleegkundigen binnen het UNC-ZH met elkaar in contact te brengen. Tijdens de

bijeenkomst Nurses on the move is er gesproken over wat hen in de dagelijkse praktijk bezighoudt, welke vragen spelen er op de werkvloer?

Tijdens de bijeenkomst werd er gewerkt aan de hand van een werkvorm in groepen. De groepen werden gevormd door een mix van deelnemers vanuit de verschillende organisaties. In eerste instantie gingen de deelnemers aan de slag om met elkaar tot drie (kennis)vragen te komen. Later in de middag gingen de groepen verder om met elkaar mogelijke oplossingen te bedenken bij deze vragen. Aan het einde van de middag is er plenair gesproken over de drie onderwerpen die in de meeste groepen onafhankelijk van elkaar waren geformuleerd.

Deze drie onderwerpen kwamen in alle werkgroepen naar boven:

- Functiedifferentiatie hbo-v in de langdurige zorg
- Van taakgerichte zorg naar belevingsgerichte zorg
- Samenwerken (collega's, instellingen)

Vanuit de groep is aangegeven graag verder te willen met bijeenkomsten waarin zij onderling informatie kunnen uitwisselen om met en van elkaar te kunnen leren. Wanneer daar weer ruimte voor is, pakken we dit in 2021 weer op.

Annemarie Bernard (HWW Zorg)

Van huis uit verpleegkundige heeft Annemarie Bernard een hart voor de zorg, nu als stafadviseur Kwaliteit bij HWW zorg en voorzitter van de WOC. Haar affiniteit met onderzoek komt onder andere voort uit haar onderzoek naar Compliance voor de master Bestuurskunde. Een interessant onderwerp naar het spanningsveld tussen protocollen volgen en invulling geven aan persoonsgerichte zorg. Annemarie: "Onderzoek en evidence based werken vind ik heel belangrijk voor de werknemers in de organisatie. Om zo op een goed onderbouwde manier je werk te doen, hoe je subjectieve informatie kunt omzetten in objectieve informatie, naar praktisch bruikbare informatie. Zo kun je je kennis, kunde en vaardigheden verbeteren."

"We werken nu mee aan het UNC-ZH Meetplan voor de geriatrische revalidatie (GR). De werkwijze wordt eenduidig waardoor je in de toekomst resultaten beter kunt interpreteren en vergelijken. Het is heel mooi om als organisatie hieraan een bijdrage te gaan leveren. Je werkt als zorgorganisatie niet meer alleen, je hebt elkaar hierin nodig. Door die uitwisseling met andere organisaties krijg je nieuwe perspectieven."

"Het afgelopen jaar was onze prioriteit de herstart van de WOC en het aanstellen van een linking pin. 2021 zal in het teken staan van het Meetplan GR. Daarnaast nemen we deel aan de werkgroep Kwaliteit van leven bij dementie van het UNC-ZH en willen we intern het onderzoek op verschillende niveaus inventariseren en stimuleren. Ons doel is om deelname aan en het delen van onderzoek laagdrempeliger te maken in de organisatie."

Nieuwe coördinator van start Rens Saat op Palliatieve zorg en Kwaliteit van leven bij dementie

Op de valreep van 2020 (november) startte Rens Saat als opvolger van Marcella Tam als coördinator Palliatieve zorg bij dementie. Daarnaast zal hij ook wetenschappelijk coördinator Monique Caljouw ondersteunen op het thema Kwaliteit van leven bij dementie. Marcella Tam zet zich nu in voor Propallia, een consortium waarin verschillende zorgorganisaties samenwerken aan betere palliatieve zorg. Het UNC-ZH maakt hier ook deel van uit.

Hoewel dus aan het einde van het jaar gestart, zijn er zeker stappen gemaakt op de thema's. Op [pagina 37](#) en [pagina 46](#) leest u respectievelijk meer over de thema's Kwaliteit van leven bij dementie en Palliatieve zorg bij dementie.

Naast zijn taken als netwerkcoördinator voor de themagroepen Palliatieve Zorg bij Dementie en Kwaliteit van Leven bij Dementie, zal Rens zich voornamelijk gaan toelagen op het ontwikkelen van een infrastructuur voor een samenwerking tussen het UNC-ZH en het MBO en HBO opleidingen.

Rens: "Door de jaren heen was ik actief betrokken bij de uitvoering van Public Health programma's in Afrika. Mijn belangstelling voor het innovatief inrichten van zorgsystemen is toen gegroeid en ik ben dan ook enthousiast me (iets dichterbij huis) in te gaan zetten voor het UNC-ZH."

[Lees meer](#)

Startschot EU-COGER Europees onderzoek naar revalidatie bij ouderen na COVID-19 besmetting

Er is nog onvoldoende kennis over het beloop van functionele en medische herstel van oudere patiënten die een corona-infectie hebben doorgemaakt, welke patiënten het meeste baat hebben bij revalidatie en hoe het herstel na revalidatie verloopt.

Gegevens op Europees niveau verzamelen

Om hier achter te komen zijn wij een studie (EU-COGER) gestart om functionele en medische informatie van patiënten die opgenomen worden voor geriatrische revalidatie na een infectie met het coronavirus (SARS-CoV-2) te verzamelen. Deze verzameling van functionele en medische informatie wordt aanbevolen door de Special Interest Group Geriatrische Revalidatie van de European Geriatric Medical Society (SIG-EuG-MS), en uitgevoerd in meerdere Europese landen.

Informatieverzameling uit reguliere gegevens

De functionele en medische informatie omvatten gegevens vanuit de routinematige zorg die al standaard in de geriatrische revalidatie worden verzameld: zoals medische voorgeschiedenis, symptomen, ADL, kwaliteit van leven, informatie over de duur van ziekenhuisopname en gegevens over ontslag na de revalidatie.

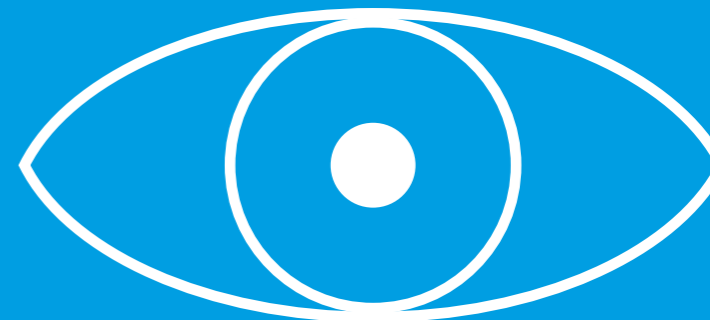
[MEER INFORMATIE EU-COGER](#)

[BEKIJK PRESENTATIE EU_COGER](#)

Door de ogen van de onderzoekers

Hoe was hun 2020?

Onderzoek doen in de ouderenzorg in wat nu heet het coronajaar - kan dat? We vroegen de onderzoekers hoe zij terugkijken op 2020.

Margot de Waal (senior onderzoeker)

"Vanuit mijn zolderkamer voelde ik me toch betrokken bij de verpleeghuizen, omdat we (twee-) wekelijkse rapportages maken a.h.v. notulen van crisisteams. Maar 'lijfelijk' contact en gezellige praatjes met nieuwtjes van mijn mede-onderzoekers mis ik wel!"

Laura Bavelaar (CONT-END)

"Door het coronavirus mis ik de spontane gesprekken. Maar ik heb ook geleerd dat de relatie tussen leeftijd en digitale vaardigheden die ik had aangenomen zeker niet correct is!"

Bianca de Jong-Schmit (DANTON)

'Ondanks alle corona perikelen de bereidwilligheid van de zorg om de controles te doen voor ons onderzoek en deze telefonisch door te geven, omdat wij er niet meer zelf voor langs mogen komen. Petje af!'

Jonathan Bogaerts (DANTON)

'De individuele en collectieve rampen buiten beschouwing gelaten, leerde 2020 me dat de verpleeghuiswereld niet alleen flexibel en dynamisch kan zijn, maar ook voorbij de waan van de dag durft te kijken.'

Michelle Kromhout (Cafeïne en probleemgedrag)

'Onderzoek komt voor een deel naast andere werkzaamheden en in 2020 waren er veel andere werkzaamheden. Ik heb het erg gewaardeerd dat mensen, ondanks de ongekende drukte en bijzondere situatie, toch tijd voor mij en mijn onderzoek vrijmaakten.'

Miriam Haaksma (EU-COGER)

"De EU-COGER studie, ons Europese onderzoek naar het herstel van post-COVID-19 cliënten in de GRZ, heeft een vliegende start gemaakt."
"Wat ben ik dankbaar dat ik in deze tijd aan een nieuwe baan mocht beginnen, als projectleider van een belangrijk onderzoek naar revalidatie na COVID-19, samen met een fantastisch team!"

Janneke Groothuijse (Cliëntparticipatie)

'Beginnen met een nieuwe baan in coronatijd is niet ideaal. Ik heb het erg gewaardeerd dat mijn directe collega's en leidinggevenden mij een warm welkom hebben gegeven en me wegwijs hebben gemaakt binnen de organisatie. Hopelijk zien we elkaar snel weer buiten de digitale wereld.'

Anouk Kabboord (Comorbiditeit in GR)

'In 2020 had ik het geluk dat ik vrijwel alleen nog hoefde te schrijven. Met mijn dochter van 1 jaar thuis heb ik de oplossing bedacht om toch goed 'thuis' te werken: in het verpleeghuis, bij mijn schoonouders of bij de Bagels&Beans. Vooral bij de B&B was productief en leuk tegelijk!'

Carolien de Vries (Pijn bij afasie)

"Het verzamelen van data binnen de GRZ-afdelingen kwam eerst stil te liggen en werd daarna weer langzaam opgepakt. Het stil liggen zorgde voor tijd en rust om gefocust bezig te gaan met het schrijven van artikelen om er vervolgens achter te komen dat onderzoek zo alleen vanuit huis ook wel erg saai en op jezelf kan zijn. Dus doe ik geregeld online samenwerken en koffie drinken met een andere PhD-kandidaat of ga een rondje joggen voor het scheppen van wat buitenlucht!"

Maartje Klapwijk (Kwaliteit van leven en sterven bij dementie)

"Ik kijk terug vanuit onderzoek en praktijk:

- Enorme flexibiliteit in verband met continu en bijna dagelijks aanpassen
- Ondraaglijk verdriet door lockdown op afdeling verpleeghuis bij bewoners, familie en personeel
- Trots door toch mogelijkheden van ruimte en contact creëren bv met verschuiven meubilair, creëren van woon- en loopruimte en contact met familie met iPads met ouderwetse hoorn eraan
- Continu alert door grillig verloop covid en atypische beelden bij bewoners
- Eerder onderzoek meteen herhalen met aanpassingen tav covid om gevolgen te kunnen onderzoeken en vergelijken."

Rosalinde Poortvliet (senior onderzoeker)

- 2020 was het jaar van letterlijk binnenkijken bij je collega's
- Het online werken en overleggen verkleint de afstanden, reistijd: 0 minuten
- Van handen in het haar over hoe het verder moet met het onderzoek naar handen op het toetsenbord en zoeken naar mogelijkheden
- Creatieve oplossingen gevonden voor al lopende onderzoeken, maar ook het verlies aan creativiteit en inspiratie door het ontbreken van korte meer informele momenten om te sparren

Martine Kant (NeAR)

"Bij de eerste COVID-19 golf leek de wereld even stil te staan, ook het onderzoek. Medisch ethische toetsing en onderzoek in verpleeghuizen lag stil. Wat gebeurde er veel. Ik ben erg trots op de verkracht van de GRZ. Ondanks alles wat er op dit moment nog speelt staan de mogelijkheden voor onderzoek, vaak aangepast naar de omstandigheden, weer open."

UNC-ZH - Samenwerking in de praktijk

Ellen Ricke (Marente)

Fysiotherapeut – linking pin – promovenda

“Onze organisatie stimuleerde om zo veel mogelijk door te gaan met onderzoek doen en begeleiden met de zienswijze ‘Er is meer dan corona’. De WOC is dan ook altijd wel doorgestaan. Het hield in dat we contact onderhielden met de afdelingen en de onderzoekers: wat is er wel mogelijk en wat kunnen zij verwachten.

Onderzoeken liepen soms iets uit, maar er was nog veel mogelijk met de nodige aanpassingen. Mijn collega en onderzoeker bij het UNC-ZH Maartje Klapwijk breidde haar onderzoek uit met COVID-zorg erbij.”

Ellen nam in oktober 2020 het stokje over van Trude Poot als linking pin. “Ik vind het heel belangrijk om de wetenschap en praktijk dicht bij elkaar te brengen. Onderzoek dat ontstaat vanuit de vraag van de praktijk brengt de ouderenzorg verder. In 2021 werken alle linking pins met het UNC-ZH aan implementatie: hoe implementeren we de resultaten van de onderzoeken waar we aan meewerken ook daadwerkelijk in onze organisatie? De uitwisseling met elkaar helpt je verder.”

Bestuurders van lidorganisaties gaan met pensioen

Een laatste vraag: Waarom zijn zij met hun zorgorganisatie lid geworden van het UNC-ZH?

ActiVite is aangesloten bij het Universitair Netwerk voor de Care sector Zuid-Holland (UNC-ZH) om op deze manier een bijdrage te leveren aan het op wetenschappelijke

basis onderbouwen van innovaties op het gebied van zorgverlening. Daarnaast kan ActiVite via het UNC-ZH ook een opleidingsplek bieden aan Specialisten Ouderengeneeskunde in opleiding. ActiVite biedt een compleet aanbod van zorg en welzijn; wij bieden verpleeghuiszorg maar ook verschillende zorg (specialistisch en generalistisch) in de wijkverpleging, in de huishoudelijke ondersteuning en verschillende vormen van begeleiding. Door dit diverse zorgaanbod zijn er verschillende hybride vormen, bijvoorbeeld tussen het verpleeghuis en de thuiszorg in, van zorg en begeleiding mogelijk. Het is onze wens dat het onderzoek van het UNC-ZH zich ook op de effectiviteit van dit aanbod richt. Tevens is het UNC ZH een platform voor bestuurders om wetenschappelijk de zorgverlening beter te onderbouwen. Dat is ook een meerwaarde gebleken in deze Covid-periode.

Lita Berkhout-Pos - ActiVite

Door de deelname aan het netwerk blijven we voortdurend open staan voor nieuwe kennis en inzichten. Het is leuk om actief mee te doen aan onderzoek en het ontdekken van

nieuwe mogelijkheden voor de zorg en behandeling van ouderen. Het inspireert professionals om zelf onderzoek te gaan doen en het voortouw te nemen in vernieuwing.

Ik hoop dat meer professionals vanuit het werkveld, zowel intramuraal als bij mensen thuis, geïnspireerd worden om met onderzoek en innovatie aan de slag te gaan. Dat biedt nieuwe loopbaanperspectieven. Er is nog zoveel te ontdekken, denk bijvoorbeeld aan het toepassen van nieuwe technologie voor zorg en welzijn van ouderen. Geef jonge ambitieuze professionals de ruimte.

Diny de Bresser - Pieter van Foreest

Ook Alfred Roobol van Argos Zorggroep ging in 2020 met pensioen. De staf van het UNC-ZH bedankt allen hartelijk voor hun constructieve bijdrage aan het netwerk. Bekijk de video met Diny de Bresser naar aanleiding van ons jubileum.

UNC-ZH - Samenwerking in de praktijk

Hanneke Smaling (UNC-ZH/LUMC)

Hanneke, opgeleid psycholoog, werkt binnen het UNC-ZH aan verschillende onderzoeksprojecten binnen de thema's Kwaliteit van Leven en Palliatieve zorg.

"Het mooie aan ons netwerk vind ik het enthousiasme en de bereidheid van iedereen om samen te werken aan een betere ouderenzorg. Niet alleen onder de onderzoekers, maar ook juist die gedrevenheid van de zorgprofessionals en de naasten. We zien dan ook dat zorgprofessionals en naasten steeds meer actief betrokken worden bij het onderzoek dat we doen, bijvoorbeeld in participatief (actie)onderzoek, en ik denk dat dit een goede ontwikkeling is. Zo slaan we de brug tussen de wetenschap en de praktijk."

"Voor een aantal studies heeft de corona geleid tot vertraging, maar het heeft ook geleid tot nieuwe projecten. Ik ben trots op de flexibiliteit die iedereen heeft getoond om de vertragingen zo klein mogelijk te houden en op de snelheid waarmee we tot nieuwe onderzoeken en samenwerkingsverbanden zijn gekomen. Ik denk dat dit ook echt de kracht van ons netwerk laat zien."

"Met of zonder corona, ook komend jaar blijft het belangrijk samen te werken aan een betere kwaliteit van leven van onze kwetsbare ouderen. Aan ons de uitdaging om dat op een veilige manier te doen en daarbij ook gebruik te blijven maken van nieuwe (technologische) ontwikkelingen. Zo kunnen we samen zorgen voor een stukje levensgeluk en betekenisgeving voor deze doelgroep."

15 jaar UNC-ZH

Hoe vier je een jubileum in het coronajaar?

Het UNC-ZH Jubileumsymposium van 11 september 2020 gaat niet door.

We nemen jullie graag alsnog mee op een reis door goede verpleeghuiszorg met online presentaties in het laatste kwartaal van dit jaar. Wordt vervolgd!

@UNCZH @unc-zh @Unc-Zh @unczh

Bekijk videoserie 15 jaar UNC-ZH

JUBILEUM ONLINE TOUR DOOR GOEDE VERPLEEGHUISZORG
Sessies in okt - nov - dec
Feestelijke start 1 okt 2020 (online en live)

Verfris je blik op de zorg voor ouderen tijdens leerzame en interactieve sessies!

En nog veel meer!

KENNIS
Kwaliteit van leven en sterven bij dementie
Hoe kun je een bewoner leren kennen? Heupfracturen en ouderen
Wat doet muziektherapie bij dementie? Levensende bij dementie - hoe houd je als zorgverlener controle? De CONT-END-studie
Hoe ondersteun je naasten bij het levensende van hun dierbare?
Hoe ver staat de eHealth in de GR? Kennisdelen in jouw organisatie

SAMEN KENNIS maken, delen en toepassen

Focus op Kennis delen

Gem. 2 webinars /week
Kijk webinars terug

20 webinars

40 sprekers

Opening Presentaties; cabaretier Sjaak Bral
Kijk opening terug

990 aanmeldingen

633 binnen netwerk

357 buiten netwerk

DE ONLINE TOUR

Met online presentaties en workshops verspreid over de laatste drie maanden van 2020 vieren we het mooie kennisnetwerk dat we zijn.

Voor wie?
Alle geïnteresseerden.

Wat kost dat?
Niets, alle sessies zijn gratis bij te wonen. Aanmelden is wel nodig.

Hoe kan ik mij aanmelden voor een sessie?
De aanmeldlinks worden binnenkort met de aankondiging van de sessies meegestuurd. Bij een aantal sessies is er een maximum aantal deelnemers mogelijk.

Houd de laatste informatie in de gaten via onze sociale media en op onze website www.unc-zh.nl of via de QR-code onderin.

Bekijk video's lidorganisaties

Online filmweek met ±15 video's

Kijk panel-discussie terug

Panel-discussie Toekomstige zorg

Afsluiting Presentaties en 'Mind hug'

Kijk afsluiting terug

Opbrengsten

Behalve dat het fijn was dat we toch iets konden doen dat goed bij ons netwerk paste, waren er nog meer mooie opbrengsten:

- opgebouwd online archief presentaties voor kennisdeling
- grote groei aantal volgers LinkedIn (±60%)
- grotere bekendheid ook buiten netwerk
- onderzoeken en kennis verspreid binnen en buiten netwerk
- mooie samenwerkingen in presentaties van verschillende (lid) organisaties
- videoserie over ontstaan en inhoud netwerk

UNC-ZH op de film: 15 jaar wetenschappelijk onderzoek in de ouderenzorg

Deel 1 Introductie - Wilco Achterberg

Deel 2 De start van het netwerk - Herman Cools

Deel 3 De thema's van het UNC-ZH - Monique Caljouw

Deel 4 Bestuurder van het eerste uur - Diny de Bresser

Deel 5 Samenwerking met VWS - Anno Pomp

Deel 6 Afsluiting en vooruitblik met Wilco Achterberg

Stimuleringssubsidie naar praktijkvraag verpleegkundige

In 2020 reikten we alweer voor de vijfde keer de jaarlijkse Stimuleringssubsidie uit. Dit jaar was een extra uitdaging voor de lidorganisaties omdat we de onderzoeksvraag graag van een verpleegkundige wilden ontvangen. Deze keuze voor de verpleegkundigen was om de vraag echt uit de praktijk te krijgen en onderzoek (doen) bekender te maken bij verpleegkundigen. Een kwestie die speelt in de praktijk is eerder mogelijk als vraag voor een onderzoek dan je vaak denkt. Het leek ons goed om hier ook op deze manier uitgebreider aandacht aan te geven.

De onderzoeksvorstellen waren interessant en boden allemaal zeker mogelijkheden voor onderzoek, maar helaas kan er maar een de winnaar zijn.

De winnaar

Met het onderzoeksvorstel 'De een zwijgt, de ander luistert - Een pad naar het bespreekbaar maken van intimiteit en seksualiteit in de Geriatrische Revalidatie bij Laurens' won verpleegkundige Brenda Neesen van Laurens de subsidie!

De uitreiking ging dit jaar anders. Normaal reiken wij de prijs uit tijdens een symposium - nu werd Brenda Neesen verrast door haar manager. Hiernaast staat de video van deze uitreiking.

Tijdens de afsluitende avond van onze online jubileumtour, presenteerde zij haar onderzoek. De kijkers waren enthousiast over het onderwerp en vonden het een belangrijk thema.

Achtergrond subsidie

Met de UNC-ZH Stimuleringssubsidie willen wij onderzoeksvragen uit de praktijk stimuleren. Dit is de vijfde keer dat de prijs is uitgereikt. Met de subsidie en bijbehorende begeleiding zijn al mooie resultaten behaald. In een jaar tijd kan de winnaar aan de slag. Enkele winnaars gaan daarna ook verder in onderzoek.

Wilt u meer weten over de UNC-ZH Stimuleringssubsidie? In 2018 schreven we voor het Tijdschrift voor Ouderengeneeskunde een artikel over de vorige prijswinnaars.

LEES HET ARTIKEL

Video uitreiking

'De een zwijgt, de ander luistert'

Een pad naar het bespreekbaar maken van intimiteit en seksualiteit
in de Geriatrische Revalidatie bij Laurens.

17-12-2020, Brenda Neesen

Presentatie Brenda Neesen

Brenda Neesen (Laurens)

Verpleegkundige Brenda Neesen won met haar onderzoeksvoorstel de UNC-ZH Stimuleringssubsidie 2020.

Brenda vertelt over de achtergrond van haar onderwerp: "Al enige jaren probeer ik om seksualiteit en intimiteit bespreekbaar te maken op mijn werkplek binnen de GRZ. Zelf werk ik veel met cliënten met COPD. Vaak is er door de aandoening verandering nodig in de levensstijl en dus ook op het gebied van seksualiteit en intimiteit. We weten allemaal dat het een belangrijk onderwerp is. Maar we weten ook dat we het moeilijk vinden om dit bespreekbaar te maken."

"Als verpleegkundige wil ik mijn eigen handelen graag verbeteren. Toen ik hoorde van een stimuleringssubsidie van het UNC-ZH voor verpleegkundig onderzoek, was mijn nieuwsgierigheid meteen gewekt. Samen met Pascal Billekens (linking pin bij Laurens) heb ik een onderzoeksvoorstel geschreven. Ik vind het belangrijk om met dit onderzoek een bijdrage te kunnen leveren aan inzichten en verbeteringen in de zorg. Uiteindelijk komt dit de patiënt ten goede. Daar doen we het tenslotte voor."

"De eerste stappen die nu gezet moeten worden is dat iemand mij gaat helpen om structuur aan te brengen om het onderzoek te gaan starten. Gelukkig krijg ik hierbij ondersteuning van onderzoekers van het UNC-ZH!"

UNC-ZH Thema

Geriatrische revalidatie

LINKS

[Overzicht onderzoeken GR](#)

[UNC-ZH Meetplan GR](#)

[Interview over EU-COGER](#)

Binnen het UNC-ZH werken we met de lidorganisaties aan de ontwikkeling en implementatie van het UNC-ZH Meetplan Geriatrische Revalidatie (GR). Eind 2020 heeft er een koerswijziging plaatsgevonden waarbij de meetinstrumenten geïntegreerd moeten gaan worden in de elektronische cliënten dossiers. Hiermee willen we met het Meetplan nog beter aansluiten bij de wensen en behoefte van de gebruikers. Dit leidt hopelijk tot meer data om de GR uiteindelijk goed wetenschappelijk te kunnen onderbouwen.

Om deze koerswijziging en implementatie van het herontwerp van het Meetplan te ondersteunen hebben we in 2020 diverse acties ondernomen:

1 de 'themagroep GR' waarin professionals uit de lidorganisaties deelnemen, is vijf keer online bij elkaar geweest. Deze bijeenkomsten worden goed bezocht

en zijn een stevige basis voor kennisuitwisseling en het realiseren van een geslaagde koerswijziging;

2 de werkbezoeken van de coördinator GR, Arno Doornebosch, aan diverse zorginstellingen zowel binnen als buiten het UNC-ZH vonden in 2020 vanaf maart allemaal online plaats. Hiermee konden we de opgedane kennis en ervaringen met het UNC-ZH Meetplan GR alsnog delen; **3** daarnaast waren er verschillende scholingsactiviteiten. Hierbij kon Arno Doornebosch de kennis met betrekking tot het Meetplan GR en de meetinstrumenten verder overdragen, zoals bij de Specialist Ouderengeneeskunde Opleiding Leiden.

In 2020

9 Publicaties
12 Presentaties
7 Lopende onderzoeken

Nieuwe onderzoeken op Geriatrische revalidatie:

- EU-COGER

[Overzicht onderzoeken Geriatrische revalidatie](#)

Samenwerking UNC-ZH en Hogeschool Leiden

Interview met lector John Verhoef

Hoe verbind je je als academisch netwerk met het hoger onderwijs? Wat zijn goede activiteiten om hbo-studenten te betrekken bij wetenschappelijk onderzoek voor het verbeteren van de zorg? Het lijkt een grote brug om te nemen, maar het afgelopen jaar hebben de Hogeschool Leiden en het UNC-ZH hier een mooie weg in gevonden.

John Verhoef is lector Eigen Regie bij Fysiotherapie en Bewegzorg. In zijn lectoraat leidt hij de studenten op tot kritische beroepsbeoefenaren – de studenten doen praktijkgericht onderzoek in opdracht van het werkveld, in dit geval vanuit de fysiotherapie. Zo raken de studenten bekend met wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijke kennis. Ze leren data bij te dragen aan onderzoek en literatuuronderzoek te doen en hier een beoordeling over te geven.

Eigen regie en zelfmanagement

“Het thema binnen mijn lectoraat is eigen regie en zelfmanagement, met name gericht op beweegzorg – hoe kunnen mensen nog gezond bewegen ook als het bewegen niet meer vanzelfsprekend is, hoe kun je dit ondersteunen met zorgtechnologie en hoe betrek je daar de doelgroep ook expliciet bij? Deze drie factoren zijn bepalend voor het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek, de hoofdtaak van het lectoraat.”

“Daarnaast wil het lectoraat een bijdrage leveren aan het curriculum, in mijn geval fysiotherapie. Ook werken wij eraan om

al ontwikkelde kennis te ontsluiten voor gebruik in de praktijk. Heel veel informatie is al beschikbaar maar wordt weinig in de praktijk gebruikt. Kennis ontsluiten doen we bijvoorbeeld door ‘journal clubs’ of door het maken van een Critical Appraised Topics (CAT’s), een korte samenvatting van bewezen kennis op een onderwerp. De professionalisering van de onderzoeksvaardigheden van de docenten is ook een taak van het lectoraat.”

Met praktijkproblemen aan de slag

“Vanuit de beroepspraktijk willen we voorbeelden van ‘echte’ praktijkproblemen hebben, waarmee de studenten en docenten aan het werk kunnen. Dit is onderdeel van het afstuderen of studeren van studenten maar ook om de docenten scherp te houden op wat er in de praktijk leeft. En dat was eigenlijk de toegang tot het netwerk – we hebben fysiotherapiestudenten die in het 3e of 4e jaar van hun opleiding een onderzoeksopdracht krijgen en hieraan werken in groepen van 4 studenten. Zij hebben hier een semester van 4,5 maand fulltime de tijd voor. Dit

“De studenten hebben hier een semester van 4,5 maand fulltime de tijd voor.”

is heel aantrekkelijk voor een werkveld. De studenten kunnen met de praktijkvraag aan de slag en komen met een deeloplossing of oplossing terug. Ervaren gepromoveerde

docenten begeleiden de studenten. Zo maken we een slag in de kwaliteit en levert het voor de praktijk daadwerkelijk wat op.”

Aan de slag voor eHealth-onderzoek UNC-ZH

“In de samenwerking met het UNC-ZH hadden de studenten naast onze eigen docenten, begeleiding vanuit het UNC-ZH. Onderzoeker Leonoor van Dam van Isselt en netwerkcoördinator Arno Doornebosch hebben twee keer een opdracht aan ons gegeven over toepassing van eHealth in de revalidatie. Een eerste groep studenten heeft gewerkt aan een vooronderzoek over een vragenlijst. Een tweede groep heeft het stokje overgenomen en is verder gegaan met het daadwerkelijk uitzetten van de ontwikkelde vragenlijst. Deze vragenlijst diende om de bevorderende en belemmerende factoren van het gebruik van

Lector John Verhoef

eHealth in de geriatrische revalidatie naar boven te krijgen. Dit is een heel mooi voorbeeld van de inzet van studenten op basis van vragen van het netwerk waarbij zowel de studenten als Leonoor en Arno heel tevreden waren.”

Directe invloed op het curriculum

“Wat ik mooi vind aan onderzoek naar een praktijkvraag is dat deze ontwikkelde kennis ook direct invloed heeft op het curriculum. Bijvoorbeeld het onderwerp eHealth dat steeds meer leeft. Je krijgt versneld informatie hoe je het basiscurriculum van de bachelor daarop kan aanpassen. Het is niet alleen dat je het werkveld bedient met het meedenken aan oplossingen maar het heeft ook gelijk gevolgen voor de opleiding van je toekomstige collega’s die na jou de praktijk in gaan en die die kennis gelijk meenemen.”

“Je bedient niet alleen het werkveld maar ook de opleiding van toekomstige collega’s.”

Succeservaringen krijgen duurzaam vervolg

“Deze succesvolle eerste ervaringen hebben ertoe geleid dat we onlangs met elkaar het idee hebben besproken om zulke opdrachten thematisch aan te pakken. Het netwerk stelt in overleg met ons een aantal opdrachten op binnen een bepaald thema voor bijvoorbeeld een termijn van anderhalf jaar. Zo kun je drie groepen studenten in een soort estafettevorm aan een bepaald thema laten werken.

Wij, de hogeschool en het UNC-ZH, hebben nu aan elkaar kunnen wennen – hoe de samenwerking in de praktijk en het begeleiden van de studenten gaat. Nu willen we dit duurzaam voor langere tijd met elkaar aangaan, dan wordt het ook effectiever. Heel mooi dat we dit stadium nu hebben bereikt.”

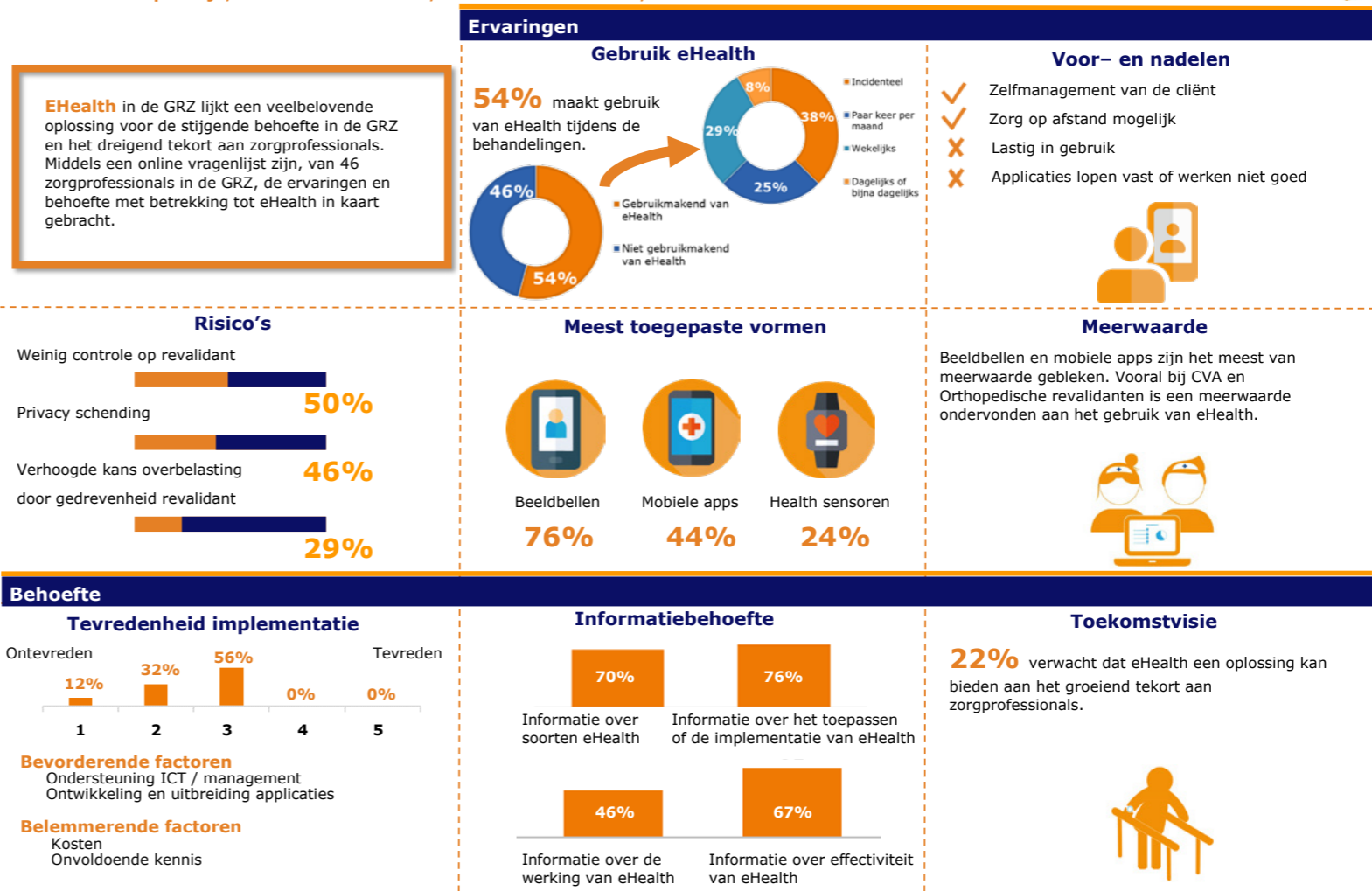
Onderstaande infographic hebben de studenten gemaakt op basis van de uitkomsten van de vragenlijst. Klik op de afbeelding voor een grotere versie van de infographic.

Dit project is onderdeel van het EAGER-onderzoek. Klik hier voor meer informatie.

Ervaringen en behoefte eHealth in de GRZ

Door: Casper Vijn, Stan van der Hoeven, Jennifer van der Lans, Bo Janson

A portrait of Marijke van Haeften, a woman with blonde, wavy hair, smiling. She is wearing a dark blue top with cut-out details on the shoulders. The background is a blurred outdoor setting with green foliage.

Marijke van Haeften (ActiVite)

Als programmamanager Dementie was Marijke de aangewezen persoon als een van de projectleiders van het Expertisecentrum Dementie. Dit centrum voor verbinden van onderwijs, wetenschap en praktijk is een samenwerking van Topaz en ActiVite en in 2020 verder doorontwikkeld. Marijke over dit centrum: "We vragen aan cliënten, mantelzorgers en collega's wat volgens hen de hiaten zijn in de dementiezorg. Een steun- en consultatieteam geeft nu advies bij vragen over bijvoorbeeld onbegrepen gedrag. We gaan in onze regio ook van start met het bewezen effectieve Beter thuis met dementie-project van Laurens voor thuiswonende cliënten met dementie en hun mantelzorgers." "Daarnaast is ActiVite begonnen met het actieonderzoek 'Hartelijk welkom!' om de overgang van thuis naar het verpleeghuis te verbeteren. Het is van belang dat de cliënt snel gekend is en de mantelzorgers hierbij te betrekken, het onderzoek wil duidelijk maken hoe dit het beste kan. Dit was ook een van de thema's die onze collega's aangaven waar zij graag aan willen werken. Deze link met de praktijk vind ik heel belangrijk."

"In onze organisatie leeft onderzoek steeds meer, ik merk dat we daarin groeien. De jubileumsessies van het UNC-ZH droegen hier ook aan bij. Als WOC komen we steeds meer in onze rol en merk je dat we de verdieping in gaan door onderzoek structureel onderdeel te maken van de organisatie."

UNC-ZH Thema Kwaliteit van leven bij dementie

Het UNC-ZH streeft naar meer inzicht in wat kwaliteit van leven voor mensen met dementie inhoudt en betekent. We willen elementen ontrafelen die belangrijk zijn om kwaliteit van leven te beïnvloeden voor het individu met dementie en zijn of haar omgeving. Het gaat hierbij om wat mensen met dementie bij vroege diagnose dementie zelf belangrijk vinden voor hun kwaliteit van leven, de transitie en het behoud van betekenisvolle activiteiten bij een opname in het verpleeghuis en het kunnen inzetten van gepersonaliseerde interventies voor het behoud van kwaliteit van leven als mensen met dementie eenmaal in het verpleeghuis wonen.

Hoe kunnen we cliënten betrekken bij onderzoek?

In 2020 is een nieuw project gestart naar cliëntparticipatie in onderzoek binnen de langdurige zorg. In dit onderzoek wordt onder cliëntparticipatie verstaan samenwerking (co-creatie) met cliënten (of vertegenwoordigers) in alle fasen van het onderzoek. Het doel is om een methode te ontwikkelen om cliëntparticipatie in onderzoek breed toepasbaar te maken. Een belangrijk onderwerp, want binnen de intramurale langdurige zorg is deze participatie even relevant als in andere zorgsectoren, maar nog verre van vanzelfsprekend.

Inzet paracetamol bij dementie - Q-PID studie

Verder zijn we verheugd mee te delen dat de Q-PID studie - het onderzoek naar het effect van paracetamol op kwaliteit van leven, functioneren, zorgafhankelijkheid, onbegrepen gedrag en pijn bij mensen met gevorderde dementie wonend in een verpleeghuis - is afgerond en uitgebreid gedeeld onder deelnemers van ons netwerk. Raadpleeg de UNC-ZH website om alles te weten te komen over de uitkomsten in de publicaties van dit onderzoek en bekijk onze webinar om te horen wat de resultaten zijn.

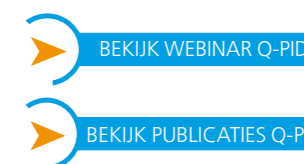
LINKS

Overzicht onderzoeken KvL

Kennisuitwisseling in themagroep

Om het motto van het UNC-ZH 'Samen kennis delen, maken en toepassen' zo goed mogelijk tot uiting te brengen, streeft het UNC-ZH naar een verbinding tussen de uitkomsten van het verrichte onderzoek, de zorgpraktijk en onderwijs. Mede hierdoor hebben we eind 2020 het (her-)oprichten van de themagroep 'Kwaliteit van leven bij dementie' voorbereid, om deze vanaf het voorjaar van 2021 tweemaandelijks te laten plaatsvinden. Het doel van de themawerkgroep 'Kwaliteit van Leven bij Dementie' is het opsporen van hiaten in kennis die bestaan op dit gebied, om dit gezamenlijk aan te pakken en te verbeteren, maar ook om de reeds ontwikkelde kennis binnen lidorganisaties verder te brengen.

In 2020

12 Publicaties
23 Presentaties
17 Lopende onderzoeken
4 Posterpresentatie

Nieuwe onderzoeken op Kwaliteit van leven bij dementie in 2020:

- Cliëntparticipatie in onderzoek binnen de langdurige zorg
- Verhuizen binnen de verpleeghuiszorg (SANO)

Mariska Vielvoye (Zonnehuisgroep Vlaardingen)

In 2018 won Mariska Vielvoye, werkzaam als ergotherapeut bij Zonnehuisgroep Vlaardingen, de stimuleringssubsidie van het UNC-ZH gewonnen. Ze deed onderzoek uitgevoerd en werd hierbij begeleid door het UNC-ZH en Christa Nanninga (collega fysiotherapeut en linking pin).

Mariska: "Het was een prachtige kans de ruimte te krijgen om naast mijn werkzaamheden als ergotherapeut, een multidisciplinair onderzoek op te zetten en uit te voeren om de kwaliteit van de behandeling te verbeteren."

Het doel van dit onderzoek was de belasting van mantelzorgers van CVA-patiënten te verminderen door hen intensief te betrekken bij de revalidatie. Het programma bestond uit een combinatie van individuele trainingen en groepstrainingen. Er werden meeloopdagen, informatiebijeenkomsten, weekendverloven en psycho-educatie aangeboden. Er hebben 11 mantelzorgers deelgenomen aan het onderzoek. "Het onderzoek heeft mooie resultaten opgeleverd voor de praktijk en laat zien dat een op maat gemaakt programma voor mantelzorgers tijdens de revalidatie kan helpen om de belasting van mantelzorgers in de thuissituatie te verminderen." Zodra het artikel gepubliceerd is delen we de resultaten met het netwerk.

Verhuizingen in en tussen verpleeghuizen

Wat is de impact op bewoners en medewerkers?

Zorgorganisaties kiezen er steeds vaker voor om verpleeghuislocaties te verbouwen of nieuwbouw te ontwikkelen, om zo betere zorg en ondersteuning te kunnen bieden aan bewoners en hun naasten. Hierdoor vinden er steeds meer verhuizingen plaats van groepen bewoners binnen of tussen locaties. Deze verhuizingen hebben grote impact op zowel bewoners als medewerkers van het verpleeghuis.

Documentaire leidt tot Kamervragen

Toch weten we nog onvoldoende over de effecten van (verplicht) verhuizen op ouderen en over hoe je verhuizingen soepeler kunt laten verlopen. De problematiek wordt treffend in beeld gebracht in de documentaireserie 'Uitgewoond', waarin verschillende bewoners van een verzorgingshuis in Amsterdam gedurende een jaar zijn gevolgd. Deze documentaire heeft in 2019 geleid tot Kamervragen.

Opdracht van VWS voor onderzoek

Het ministerie van VWS heeft in 2020 de Samenwerkende Academische Netwerken Ouderenzorg (SANO) benaderd om dit vraagstuk op te pakken. Alle academische netwerken ouderenzorg binnen SANO werken mee aan dit project. Door deze samenwerking in SANO-verband kunnen verpleeghuizen vanuit heel Nederland deelnemen aan het project.

Negatieve impact beperken

Het project Verhuizen binnen de verpleeghuiszorg onderzoekt het effect van verhuizingen op bewoners, naasten en zorgmedewerkers. Daarnaast is er aandacht voor het verhuizen naar innovatieve woonconcepten (AWO-L). Het UNC-ZH brengt samen met AWO-Tranzo (Tilburg) bestaande procedures bij verhuizing in kaart. De onderzoekers werken dit uit tot een aanpak om de transities binnen en tussen verpleeghuizen gemakkelijker te laten verlopen. De negatieve impact van (gedwongen) verhuizing op verpleeghuisbewoners kan zo worden voorkomen of beperkt. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Damien Broekharst en begeleid door Wilco Achterberg (UNC-ZH), Monique Caljouw (UNC-ZH) en Annerieke Stoop (AWO-Tranzo).

Aansluiten aan praktijk

Monique Caljouw: "Het gedeelte van het project waaraan het UNC-ZH meewerkt omvat een literatuurstudie naar bestaande transitie-initiatieven in de internationale wetenschappelijke literatuur. Naast deze literatuurstudie voeren we een veldonderzoek uit om recente transities in de langdurige zorg in Nederland in beeld te brengen."

"We nemen ook de belemmerende en bevorderende factoren mee die bij ontwikkeling, implementatie en uitvoering van deze

transities voorkomen. Door het betrekken van managers, zorgprofessionals en bewoners van verpleeghuizen bij het daarop volgende actieonderzoek, kunnen we deze aanpak (door) ontwikkelen en implementeren in verpleeghuizen. De aanpak zal zo goed aansluiten aan de praktijk en bijdragen aan een soepeler verloop van een verhuizing binnen of tussen verpleeghuizen."

Bij vragen en opmerkingen: D.S.E.Broekharst@lumc.nl.

 [BEKIJK DOCUMENTAIRESERIE 'UITGEWOOND'](#)

 [ONDERZOEKSPAGINA TRANSITIES VERPLEEGHUIZEN](#)

Verhuizen binnen de verpleeghuiszorg

SAMENWERKENDE ACADEMISCHE NETWERKEN OUDERENZORG

Michael Jansen (Woonzorgcentra Haaglanden (WZH))

Michael is Geriatrie fysiotherapeut en lid van de wetenschappelijke onderzoekscommissie (WOC) bij WZH. In samenwerking met onderzoekers van het UNC-ZH en het UNO VUmc werkt hij aan een uitgebreide studie naar de validiteit, betrouwbaarheid, responsiviteit en interpreteerbaarheid van de Utrechtse Schaal Evaluatie Revalidatie (USER) voor de geriatrische revalidatie.

Binnen WZH omschrijft Michael de WOC als een 'goed geoliede machine'. "Van hoog tot laag in de organisatie zijn de juiste mensen actief en betrokken. WZH neemt deel aan veel verschillende onderzoeken en ondersteunt promotiekansen van medewerkers. Ook maakt WZH echt werk van het implementeren van de uitkomsten van onderzoek wanneer het een relevante bijdrage levert aan de kwaliteit van leven voor de cliënt en/of de efficiëntie en kwaliteit van zorg," zegt Michael.

In 2021 richt de WOC zich op het sterk verankeren van de WOC in de organisatie om een brug tussen onderzoek en praktijk te kunnen slaan. De voortrekkers hierin zijn de bestuurder Patricia Huijbregts als voorzitter van de WOC, Mari Groenendaal als linking pin en Gerda Lycklama à Nijeholt als voorzitter van de werkgroep Onderzoeksagenda. Onder de WOC zijn ook verschillende leernetwerken actief, zoals het leernetwerk Palliatieve zorg. Michael zelf neemt deel aan de werkgroep Onderzoeksagenda die onder andere, nieuwe onderzoeken selecteren om uit te voeren binnen WZH. Wat Michael echt mooi vindt: "Ook onder de veranderingen door COVID-19 gaat de WOC van WZH gewoon door!"

Corona-onderzoeken UNC-ZH

Om te leren van de corona-pandemie zijn er in ons netwerk verschillende corona-onderzoeken gestart. De onderzoeken vinden vaak plaats in samenwerking met andere instanties.

Corona-onderzoek Verpleeghuizen - crisisteam en paneldiscussies

Aan de hand van de notulen van de crisisteam in de verpleeghuizen wordt informatie verzameld over wat er speelt en urgent is in de verpleeghuizen. Wekelijkse analyse en rapportage geven een actuele status voor de organisaties zelf en belanghebbenden.

Uit het onderzoek naar de notulen van de crisisteam komen verschillende thema's naar voren die een grote rol spelen tijdens de coronacrisis. In paneldiscussies worden deze nader besproken.

LINKS

Overzicht Corona-onderzoeken UNC-ZH

EU-COGER: internationaal onderzoek geriatrische revalidatie na COVID-19

Om meer inzicht te krijgen in het verloop van functioneel en medisch herstel in geriatrische revalidatie na COVID-19 besmetting werken internationale onderzoeksinstituten samen aan dit onderzoek.

ISOLATE - COVID-19 en sociale isolatie in de dementiezorg

Covid-19 en SOciale isoLATie in de dEmentiezorg (ISOLATE): impact en behoeften van mensen met dementie, mantelzorgers en zorgmedewerkers.

Oog voor Naasten verder uitgewerkt voor COVID-19

De methodiek Oog voor Naasten voorziet in systematische voor- en nazorg in verpleeghuizen en ziekenhuizen. Deze methodiek wordt nu verder uitgewerkt voor het coronavirus.

Kwaliteit van leven en sterven bij dementie krijgt vervolg voor COVID-19

Het onderzoek Kwaliteit van leven en sterven bij dementie is bijna afgerond en krijgt nu gelijk een vervolg voor de coronapandemie. Onderzoeker Maartje Klapwijk werkt tevens als specialist Ouderengeneeskunde bij de zorginstelling Marente uit het UNC-ZH netwerk.

Onderzoekers uit twee netwerken: hoe kijken ze terug op hun gezamenlijke corona-onderzoek?

Flexibel en inventief. Zo kun je onderzoekers Lisa van Tol en Sarah Janus zeker noemen. Van de ene op de andere dag zetten ze hun lopende wetenschappelijke studies op stand-by en grepen ze met beide handen een nieuw en belangrijk onderzoek aan: het verloop van corona in de verpleeghuizen in beeld brengen. Hoe is de samenwerking tussen deze twee onderzoekers uit verschillende netwerken bevallen? En wat is hen het meest bijgebleven uit het onderzoek?

Lisa is promovenda bij het UNC-ZH, Sarah is postdoc-onderzoeker bij het UNO-UMCG. Nederland telt in totaal zes academische netwerken ouderenzorg, verenigd in de Samenwerkende Academische Netwerken Ouderenzorg (SANO). Tientallen innovatieve ouderenzorgorganisaties werken daarin samen met academische ziekenhuizen en mbo-, hbo- en wo-onderwijsinstellingen. De coronacrisis heeft de meerwaarde van samenwerking tussen de netwerken nog eens bevestigd: dankzij de directe contacten met de verpleeghuizen konden de onderzoekers het afgelopen jaar in korte tijd meerdere grootschalige, landelijke onderzoeken opzetten. Het onderzoek naar het verloop van corona in de verpleeghuizen is daar een van. Met de resultaten informeren de netwerken rechtstreeks de opdrachtgever, het ministerie van VWS. Zo ontvangt het ministerie een goed beeld van de actuele situatie in de Nederlandse verpleeghuizen.

Lisa en Sarah, aan welke onderzoeken werkten jullie voordat corona de kop opstak in de verpleeghuizen?

Sarah: "Begin maart hadden we bij het UNO-UMCG net een grote subsidie gekregen voor een Europees onderzoek naar het effect van muziektherapie op het gedrag van mensen met dementie. Daar zat een strakke tijdslijn op, maar door corona was het niet mogelijk om het muziekonderzoek te starten. Ik had daarnaast nog wat andere onderzoeken lopen, maar ook die kwamen grotendeels stil te liggen. Ik had dus mijn handen redelijk vrij."

Lisa: "Ik was bezig met een literatuurstudie over cliëntparticipatie in onderzoek binnen de langdurige zorg, toen mij werd gevraagd

om daar even voor een week of twee, drie mee te stoppen. Een paar weken werden een paar maanden en vervolgens ontstond het idee om een promotietraject aan het coronaonderzoek te koppelen. Ik heb meteen aangegeven dat ik die functie graag zelf wilde vervullen."

Wat houdt het onderzoek precies in?

Sarah: "We analyseren vergaderstukken van crisisteam in de verpleeghuizen. Uit die vergaderstukken komen actuele kwesties naar voren waarmee verpleeghuizen in deze coronacrisis te maken hebben. In het begin van ons onderzoek zagen we bijvoorbeeld dat er veel zorgen waren over beschermende kleding voor medewerkers en het bezoekverbod voor naasten

UNO-UMCG onderzoeker Sarah Janus

UNC-ZH onderzoeker Lisa van Tol

van bewoners. In een latere fase zagen we dat in de crisisteam vaak het ziekteverzuim onder medewerkers ter sprake kwam.” Lisa vult aan: “Naast de analyse van vergaderstukken organiseren we panelgesprekken met zorgprofessionals om hun persoonlijke ervaringen te horen met corona-maatregelen, bijvoorbeeld op het gebied van isolatie en hygiëne, welzijn van cliënten en naasten, en personeelsbeleid.”

“Meestal duurt het heel lang voordat onderzoeken resultaat opleveren, maar bij dit onderzoek gaat dat anders.”

Hoe is het onderzoek tot nu toe verlopen?

Lisa: “Gelukkig zijn heel veel zorgorganisaties bereid om mee te doen aan het onderzoek. Ten eerste omdat we de resultaten van onze analyses wekelijks aan hen terugkoppelen, zodat ze eventueel hun beleid daarop kunnen aanpassen. Ten tweede omdat deelname de zorgorganisaties weinig tijd kost; ze hoeven alleen bestaande vergaderstukken naar ons op te sturen. Uiteindelijk doet meer dan de helft van alle zorgorganisaties uit de zes netwerken mee.”

Sarah: “De opzet van het onderzoek was wel een flinke klus, onder meer door de strenge privacyregels waar we ons natuurlijk aan moeten houden. En toen het onderzoek eenmaal begon te lopen kregen we zoveel vergaderstukken binnen, dat we al snel meer handen nodig hadden om alles te analyseren en in weekrapportages te verwerken. Zowel in Groningen als in Leiden zijn toen meerdere onderzoekers bijgesprongen.”

Lisa: “Meestal duurt het heel lang voordat onderzoeken resultaat

opleveren, maar bij dit onderzoek gaat dat anders: dinsdag komen de vergaderstukken binnen, woensdag lezen we ze, donderdag brengen we de hoofdonderwerpen bijeen en vrijdag koppelen we de eerste resultaten terug aan de zorgorganisaties.”

Wat is jullie het meeste opgevallen in dit onderzoek?

Lisa: “In de vergaderstukken zie je natuurlijk de thema’s terug die ook in de landelijke media veel aandacht krijgen. Zoals het bezoekverbod voor naasten. Maar in de vergaderstukken lees je ook hoeveel impact deze thema’s op de werkvloer hebben en welke zorgen er leven. Dat is best heftig. In de eerste golf las je bijvoorbeeld dat zorgprofessionals het enorm moeilijk vonden om tegen naasten te zeggen ‘nee, je mag niet naar binnen’.”

Sarah: “We lazen destijds ook dat bij sommige organisaties beveiliging werd ingezet om medewerkers te beschermen tegen naasten die hun emoties niet konden bedwingen. Het moet voor medewerkers heel zwaar zijn geweest om cliënten en familie bezoek te ontzeggen.”

Lisa: “We zien in de vergaderstukken ook veel dilemma’s, bijvoorbeeld over het wel of niet dragen van beschermende

“In de vergaderstukken lees je ook hoeveel impact deze thema’s op de werkvloer hebben en welke zorgen er leven. Dat is best heftig.”

pakken als bewoners op de PG-afdeling daar heel angstig van worden. Wat weegt dan zwaarder: bescherming tegen het virus of kwaliteit van leven en zorgen dat mensen zich prettig voelen? En wat doe je: sluit je mensen op hun kamer op om ze te beschermen tegen corona of geef je ze de vrijheid om zelf rond te

lopen als ze zich daar fijner bij voelen? Dat soort dilemma’s maakt ook op ons als onderzoekers grote indruk.”

UNC-ZH Coördinator Arno Doornebosch over de coördinatie van het Corona-onderzoek Verpleeghuizen

“Het jaar 2020 zal niemand meer vergeten door Corona. Ook binnen het UNC-ZH heeft dit voor een turbulent jaar gezorgd, waarin wij binnen zeer korte tijd met een groepje een groot landelijk Corona-onderzoek verpleeghuizen wisten op te tuigen. Mijn rol als coördinator hierin was het werven van zorginstellingen (landelijk), communiceren tussen deelnemende organisaties en onderzoeksteam, organiseren van online bijeenkomsten, en ondanks alle hectiek deelnemers blijven motiveren om actief deel te nemen.”

“Terugkijkend op 2020 waarin er wereldwijd veel nare dingen zijn gebeurd, heeft mij als coördinator veel gebracht en laten zien hoe mooi het kan zijn als een groep mensen gezamenlijk de schouder onder een uitdaging zet waardoor er in korte tijd veel gerealiseerd kan worden. Mooi om te zien hoe ook in deze tijden mensen veerkrachtig kunnen zijn.”

Hoe reageren de zorgorganisaties op de uitkomsten van jullie onderzoek?

Sarah: "In het begin was iedereen vooral met zijn eigen interne crisis bezig. De rapportages hebben zeker voor meer uitwisseling tussen zorgorganisaties gezorgd."

Lisa: "We horen vaak dat ze het fijn vinden om in de rapportages te lezen waar andere zorgorganisaties mee bezig zijn. We vragen tussentijds ook: hebben jullie er nog steeds wat aan, willen jullie dat we het onderzoek blijven voortzetten? Dan krijgen we vooralsnog alleen maar positieve reacties."

Sarah: "Ook van medewerkers van het ministerie van VWS, die de rapportages rechtstreeks ontvangen. Zij geven aan dat ze het prettig vinden om via de rapportages op de hoogte te blijven van de situatie in de verpleeghuizen."

Lisa: "Op de panelgesprekken ontvangen we eveneens positieve reacties. Zelf vond ik het aanvankelijk best lastig om zorgmedewerkers te vragen om mee te doen, omdat ze het al zo vreselijk druk hebben. Maar ze blijken ze het juist heel fijn te vinden om hun verhaal te kunnen doen en ervaringen uit te wisselen met andere collega's die in hetzelfde schuitje zitten."

"De rapportages hebben zeker voor meer uitwisseling tussen zorgorganisaties gezorgd."

Hoe ziet het onderzoek er de komende tijd uit?

Sarah: "Voorlopig gaan we door met het analyseren van de vergaderstukken, die we nog wekelijks binnenkrijgen. Binnenkort hebben we weer overleg met de bestuurders van de

deelnemende zorgorganisaties om te bepalen hoe we verder gaan."

Lisa: "Voor mij is dit nu promotieonderzoek geworden, wat betekent dat ik de uitkomsten dieper ga analyseren en vervolgens verwerk in wetenschappelijke artikelen."

Sarah: "Bij mij komt ook het onderzoek naar muziektherapie weer op gang. En ik werk met collega-onderzoekers uit Groningen aan een ander deel van het corona-onderzoek. Dat deel gaat over ziekteverzuim bij medewerkers door de coronacrisis. Voor dat onderzoek zetten we in meerdere periodes landelijk vragenlijsten uit, waarna we de resultaten terugkoppelen aan zorgorganisaties en het ministerie van VWS."

Hoe kijken jullie terug op jullie samenwerking?

Lisa: "Ik vond het een groot voordeel dat we dit onderzoek in SANO-verband hebben kunnen oppakken. Het bereik onder verpleeghuizen is daardoor heel groot, waardoor het onderzoek snel een vlucht nam. Daarnaast hebben we een grotere capaciteit aan onderzoekers dan als we het onderzoek alleen binnen ons eigen netwerk zouden uitvoeren. Verder vind ik het ook heel leuk om met Sarah samen te werken."

Sarah: "Vind ik ook! We hebben elkaar tot nu toe nog nooit in het echt gezien, alleen via online meetings, maar we hebben wel een klik. Hopelijk kunnen we elkaar later dit jaar eens 'live' ontmoeten."

Naar overzicht factsheets van dit onderzoek

AANTAL DEELNEMENDE ZORGINSTELLINGEN PER WEEK

INDIENEN NOTULEN IS DEELNAME

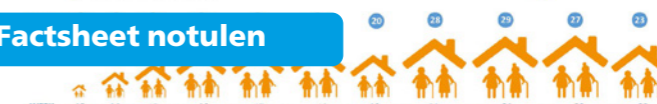
Bij de start van het onderzoek is het verzoek voor deelname eerst gedeeld in de academische netwerken ouderenzorg van Zuid-Holland en Groningen (de trekkers van het onderzoek). Vervolgens is het verzoek voor deelname via de overige drie netwerken verspreid.

De aangeleverde notulen voor woensdag 10:00 uur werden meegenomen in de wekrapportage. Daardoor zijn, er zeker in het begin, verschillen in het aantal toegezonden medewerkingen en daadwerkelijk deelnemende zorgorganisaties zoals in het schema hieronder verwerkt. In totaal gaven 41 instellingen hun medewerking aan dit onderzoek.

LANDELIJKE SPREIDING

Factsheet notulen

Corona-onderzoek Verpleeghuizen 3

Corona-onderzoek Verpleeghuizen TERUGBLIK OP BELEID VAN CRISISTEAMS

HET ONDERZOEK

De COVID-19 epidemie stelt verpleeghuizen voor grote uitdagingen. Beleidsmakers en zorgorganisaties moeten met beperkte informatie snel besluiten nemen.

Wekelijks analyseren onderzoekers van het UNC-ZH en het UNO-SMCC notulen van crisisteam. Hieruit blijkt dat de verscheidenheid aan maatregelen die genomen wordt groot is. Bovendien blijkt dat crisisteam met vragen blijven zitten. Er is behoefte aan meer concrete adviezen.

In dit onderzoek selecteren en prioriteren multidisciplinaire expertpanels daarom maatregelen, die bij een (nieuwe) COVID-19 uitbraak binnen het verpleeghuis direct aan te bevelen zijn.

AANPAK VAN HET ONDERZOEK

Zorginstellingen delen sinds week 13 van 2020 notulen en vergaderstukken van hun crisisteam met ons. Een team van onderzoekers filtert hieruit maatregelen die verpleeghuisorganisaties nemen op het gebied van:

1. welzijn van cliënten en naasten,
2. personeelsbeleid, en
3. isolatie en hygiëne.

Op deze drie gebieden organiseren we panelgesprekken.

De panelleden:
→ selecteren ieder een maatregel die zij het belangrijkst vinden om als organisatie te nemen bij een COVID-19 uitbraak.
→ bespreken in een online panelgesprek deze maatregelen onderling, en bespreken vóór wie en

IN DEZE FACTSHEET

Deze factsheet presenteert de resultaten van de 1ste ronde van panelgesprekken op de maatregelen op 1) welzijn van cliënten en naasten, 2) personeelsbeleid en 3) isolatie en hygiëne, vanuit het beleid van crisisteam gevoerd in week 15 t/m week 20. De paneldeelnemers komen uit verschillende organisaties.

Multidisciplinair expertpanel (toekomstig)	INDIVIDUEEL PANELGESPREK			
	1. Welzijn van cliënten en naasten	2. Personeelsbeleid	3. Isolatie en hygiëne	4. Expert
Verspreidingsadvies				
Bezuiniging				
Medicatie				
Infectiepreventie				
Psychosociaal				
LID (leider)	centraal			lokiaal
IRK (medewerker)				
Bevrijdings				
Specialisatie				
Overige (specifiek)				

1e factsheet expertpanel

verschillende panelen herhaald totdat een volledig beeld is verkregen.

Corona-onderzoek Verpleeghuizen 2

EU-COGER

Europese studie naar revalidatie bij ouderen na COVID-besmetting

Corona-onderzoek Verpleeghuizen

Onderzoek naar actuele status en ervaringen in verpleeghuis in corona-epidemie adhv notulen crisisteams en expertpanelgesprekken

ISOLATE studie

COVID-19 en sociale isolatie in de dementiezorg: impact en behoeften van mensen met dementie, mantelzorgers en zorgmedewerkers

Kwaliteit van leven en sterven bij dementie - COVID-19

Hoe beste kwaliteit van leven en sterven bij dementie gemeten verbeterd kan worden bij COVID-19 besmetting

Palliatieve zorg voor mensen met dementie in COVID-tijden

Literatuurreview met aanbevelingen voor verzorgend en verplegend personeel (DEDICATED)

Verruiming van de bezoeksregeling in verpleeghuizen

Impact van het bezoekverbod in verpleeghuislocaties

Ysis registratie & COVID-19

Registratie items rond COVID-19 in elektronisch patiëntendossier Ysis

Probleemgedrag in verpleeghuizen

Enquêteonderzoek naar mogelijke gevolgen van de coronamaatregelen op probleemgedrag van mensen in de verpleeghuizen

Leren van andere crisissen of rampen wereldwijd

Snelle literatuurstudie naar wat we kunnen leren van andere crisissen of rampen wereldwijd

Dilemma's door bezoekbeperkingen in het verpleeghuis

Survey bezoeksregeling in verpleeghuizen onder specialisten ouderengeneeskunde (SO's) SO's in opleiding en hun docenten

Oog voor naasten COVID-19

Uitbreiding Oog voor Naasten-methode voor naasten van patiënten met COVID-19

Impact COVID op de wijkverpleging

Interviews met ambassadeurs van de wijkverpleging over de impact van COVID op hun werk.

Ouderenzorg en corona-onderzoek in de media

Dit jaar werd extra duidelijk dat goede ouderenzorg en de juiste kennis onontbeerlijk en niet vanzelfsprekend is. Het Ministerie had een directe link met de academische netwerken ouderenzorg, en onderzoek en de ouderenzorg kregen meer aandacht in de media. Wilco Achterberg en de hoogleraren van de andere netwerken kregen regelmatig het verzoek voor een interview. Zo kwam Wilco regelmatig bij het actualiteitenradioprogramma *Met het Oog op Morgen*. Het is goed dat de zorg en de wetenschap zo in de belangstelling hebben gestaan, we hopen de ogen op deze sector gericht te houden!

De eerste golf: Verpleeghuizen onder druk 'Eenzaamheid is desastreus voor mensen'

Ruim elfduizend coronabesmettingen, ouderen die stopten met eten en drinken, familieleden die over hebben gekomen van verpleeghuizen. NOS Nieuws Sport Uitzendingen werden uitgef

Daphne van Paassen
2 september 2020

Het landelijke bezoekverbod voor verpleeghuizen, dat van maart tot en met mei in verband met het coronavirus werd ingesteld, leidde tot schrijnende situaties. Mensen daarom ruimte krijgen om hun eigen bezoekregeling te krijgen. Dit is de belangrijkste aanbeveling van een groep Leidse en Groninger onderzoekers in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid.

De onderzoekers onderzochten de corona-aanpak van tientallen verpleeghuizen. Volgens de Leidse hoogleraar ouderenzorg Wilco Achterberg is het een goet idee om te kijken wat er van af is met het bezoekverbod. Hij schreef hierover op vrijdag 23 april 2021. Het laatste nieuws het eerst op NU.nl

Trouw Onderzoek: 'Landelijk bezoekverbod verpleeghuizen niet herhalen'

Een bewoonster van verpleeghuis Leilinde van Woonzorgcentra Haaglanden mag weer bezoek ontvangen. Beeld ANP

Verpleeghuizen moeten hun eigen bezoekregeling kunnen bepalen. Dat vinden onderzoekers uit Leiden en Groningen. De aanbeveling komt uit een onderzoek onder de crisisteam van verpleeghuizen.

Sybilla Claus 29 juni 2020, 20:49

29 juni 2020 17:50
Laatste update: 29 juni 2020 18:13
4 Nijgg reacties

Samen met Sleutelstad
Het Leids Universitair Medisch Centrum (LUMC) en het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) adviseren landelijke en regionale beleidsmakers om verpleeghuizen hun eigen bezoekersregeling te laten bepalen. Deze en andere aanbevelingen worden gedaan op basis van onderzoek dat de beide ziekenhuizen lieten doen binnen de academische werkplaatsen ouderenzorg.

Het onderzoek werd gedaan door Wilco Achterberg van het LUMC en Syste Zuidema van het UMCG. Ze verzamelden en analyseerden notulen van crisisteam in verpleeghuizen. WVS werd over deze analyses ingelicht, zodat het ministerie op de hoogte was van wat er speelt bij personeel in verzorgingshuizen.

(Klik op afbeeldingen voor hele artikel.)

Uitzendingen Met het Oog op Morgen met Wilco te gast:

- ▶ **28 juni** 25 besmettingen in verpleeghuis in Maassluis
- ▶ **1 december** Zijn de verpleeghuizen al klaar vaccinatie?
- ▶ **24 december** Drie generaties over hun coronajaar - Terugblik
(Klik op onderwerp om terug te luisteren.)

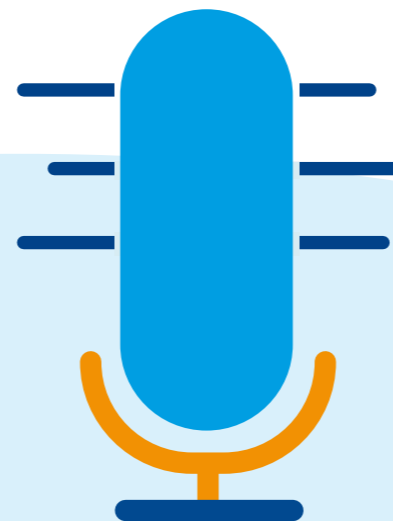
Jonge is alles erop gericht om in de week van 4 januari te starten van vaccineren. Charifa Soulati werkt bij de Landelijke Studentenvakbond en reageert op het heugelijke nieuws. Maar zijn de verpleeghuizen eigenlijk al klaar voor het vaccin? Dat vragen we aan Wilco Achterberg, hoogleraar ouderengeneeskunde LUMC die onderzoek doet naar verpleeghuizen in coronatijd.

Nu wij nog. De mooiste metafoor kwam van hoogleraar ouderengeneeskunde Wilco Achterberg. In *Met het Oog op Morgen* repte hij van D-Day: voor ons ligt de lange en gevaarlijke tocht door Noord-Frankrijk en België. Vol ontberingen. Maar op een mooie dag is het bevrijdingsdag.

Sheila Sitalsing in *De Volkskrant* 2-12-2020

(Klik op afbeelding voor hele column.)

UNC-ZH Thema Palliatieve zorg bij dementie

Palliatieve zorg is onlosmakelijk met dementie verbonden en tevens een aandachtsgedebied voor onderzoek en expertise uitwisseling voor het UNC-ZH. Het jaar 2020 heeft voor onderzoek op het gebied van palliatieve zorg bij dementie vooral in het teken gestaan van het voortzetten en afronden van lopend onderzoek. Zo heeft het SigMa onderzoek, die verzorgenden helpt om beter symptomen en behoeften te kunnen signaleren en markeren wanneer een bewoner in de palliatief-terminale fase is, in een proefschrift geresulteerd en werden de uitkomsten van het onderzoek door de betrokken onderzoekers meermaals gepresenteerd binnen het netwerk. Het Oog voor Naasten project, een methodiek om naasten te ondersteunen, heeft nuttige tools opgeleverd. Daarnaast is dit project opgepakt voor uitbreiding naar COVID-19, net als het onderzoeksproject Kwaliteit van leven en sterven bij dementie.

LINKS

[Overzicht onderzoeken PZ](#)

[Gesprekshulp Laatste levensfase bij dementie](#)

In 2020 waren er vier bijeenkomsten van de themagroep 'Palliatieve zorg bij dementie'. Door digitale aanpassing was er tot het einde van het jaar een goede opkomst. De bijeenkomsten stonden vooral in het teken van hoe COVID van invloed is op de palliatieve zorgtrajecten in de verpleeghuizen. Verder is uitvoerig besproken hoe het beste Advanced Care Planning ingevuld kan worden en hoe vervolgonderzoek hierop ingericht kan worden.

In 2020 was er ook een wisseling van de UNC-ZH coördinator Palliatieve zorg bij dementie. Rens Saat heeft in november het stokje overgenomen van Marcella Tam. Zij zet zich nu in voor Propallia, een consortium waarin verschillende zorgorganisaties samenwerken aan betere palliatieve zorg. Het UNC-ZH maakt hier deel van uit. Op [pagina 23](#) leest u meer over Rens Saat.

In 2020

3 Publicaties
5 Lopende onderzoeken
8 Presentaties

[Overzicht onderzoeken Palliatieve Zorg bij dementie](#)

Rosalinde Poortvliet (LUMC)

Huisarts-onderzoeker Rosalinde Poortvliet combineert haar werk als huisarts met het werk als senior onderzoeker en epidemioloog. Haar onderzoek heeft als focus het optimaliseren van medische zorg voor ouderen met als belangrijkste aandachtsgebieden kwaliteit van leven bij dementie, hart- en vaatziekten en schildklierfunctie.

Rosalinde: "De combinatie van de huisartspraktijk en het onderzoekswerk geeft mij veel voldoening en inspiratie. De inspiratie voor nieuwe onderzoeksvragen komen niet zelden direct vanuit de kliniek. Het is heel mooi om door middel van onderzoeken nieuwe kennis te maken, kennis te delen en toe te passen in de praktijk, de doelstelling van het UNC-ZH."

"Mijn belangrijkste drijfveer is mijn nieuwsgierigheid en de uitdaging de medische zorg voor ouderen te verbeteren. Toen ik mijn onderzoekscarrière begon heb ik er ook bewust voor gekozen om onderzoek te gaan doen binnen de oudere populatie. De groep die toch veelal ondervertegenwoordigd is in wetenschappelijk onderzoek. Het is niet altijd makkelijk om juist in deze groep onderzoek te doen, maar die uitdaging maakt het juist ook interessant. De netwerkfunctie die het UNC-ZH daarin heeft, helpt zeker."

"Het afgelopen jaar was om vele redenen een jaar om niet snel te vergeten. Zowel in de huisartspraktijk als in het lopende onderzoek heeft de coronaepidemie duidelijk zijn invloed gehad. Nog steeds wordt de nodige creativiteit verwacht. Ik ben heel trots hoe de onderzoeksgroep de onmogelijkheden heeft weten om te buigen naar mogelijkheden."

Samenwerkingen

Het jaar 2020 was een jaar van nog meer verbinding en elkaar weten te vinden in samenwerking. Met de netwerken van de Samenwerkende Academische Netwerken Ouderenzorg (SANO) verdeelden we gezamenlijk wie welke onderzoeken kon oppakken om meer kennis rondom het coronavirus, de -maatregelen en de verpleeghuizen. De SANO Wetenschapsdag is uitgesteld naar 2021. Op verschillende niveaus hebben de netwerken onderling contact.

Samenwerking binnen het UNC-ZH en met externe samenwerkingspartners of stakeholders

In de komende jaren wordt samenwerking tussen partijen steeds belangrijker, om zowel wetenschappelijke als praktisch innoverende initiatieven te laten slagen. Daartoe zal zo veel als nodig worden samengewerkt met relevante partijen zowel binnen de regio Zuid-Holland, als nationaal en waar nodig ook internationaal.

Deze samenwerking loopt uiteen van intensief samen optrekken in de ontwikkeling en verspreiding van kennis alsook het gebruiken van elkaars netwerk om dit doel te realiseren.

Regionale samenwerking

Om de onderzoeksthema's beter af te kunnen stemmen op de wensen en behoeften van ouderen en mantelzorgers wil het UNC-ZH in de komende jaren zich actief inzetten op participatie van ouderen en cliënten in zowel onderzoek als de verspreiding van kennis.

Met de volgende regionale instellingen zijn reeds contacten en vormen van samenwerking:

- Transmuralis, Leiden
- Stichting Topcare, Leiden
- Boerhaave Nascholing, Leiden
- Ouderenberaad Zorg en Welzijn Regio Zuid-Holland Noord
- Propallia, Leiden
- Transmurale zorg Den Haag en omstreken
- Hogescholen en de ROC's in Zuid-Holland (oa Vitale Delta)
- Expertise Centrum Dementie, Leiden

- Expertise Centrum Palliatieve Zorg, Leiden
- Programma Academische Verpleegkunde LUMC, Leiden
- Radicale Vernieuwing Verpleeghuiszorg,

Landelijke samenwerking

Het UNC-ZH werkt samen met:

- Actiz
- Vilans
- Verenso
- V&VN
- Paramedisch Instituut
- Studio GRZ

Samenwerkingen in onderzoek

Er zijn samenwerkingsverbanden op het gebied van:

- Het thema geriatrische revalidatie met: Solis, Deventer; RSZK/de Zorgboog, Bladel/Bakel.
- En alle SANO-leden: op de thema's geriatrische revalidatie, kwaliteit van leven en dementie. Tevens vindt verkenning plaats t.a.v. samenwerking op cliëntparticipatie.

Internationale samenwerkingen

- Nottingham University, United Kingdom (Dr. Adam Gordon): thema geriatrische revalidatie en kwaliteit van leven bij dementie
- Universiteit van Bergen, Noorwegen (Prof.dr. Bettina Husebø): thema kwaliteit van leven bij dementie
- European Association for Palliative Care (EAPC) (Dr.ir. Jenny van der Steen): thema palliatieve zorg
- European Geriatric Medicine Society (EUGMS) (Prof.dr Wilco Achterberg): thema geriatrische revalidatie. O.a. oprichting taskforce geriatrische revalidatie en samenwerking in onderwijs.

Publicaties

Thema Kwaliteit van leven bij dementie

Akintola, A.A., Achterberg, W.P., & Caljouw M.A.A. (2020). *Non-pharmacological interventions for improving quality of life of long-term care residents with dementia: a scoping review protocol*. *BMJ open*. *BMJ Open*. 2020 Jan 23;9(12):e032661. DOI: 10.1136/bmjopen-2019-032661.

Kunz, M., de Waal, M.W.M., Achterberg, W.P., Gimenez-Llort, L., Lobbezoo, F., Sampson, E.L., van Dalen-Kok, A.H., Defrin, R., Invitto, S., Konstantinovic, L., Oosterman, J., Petrini L., van der Steen, J.T., Strand, L.I., de Tommaso, M., Zwakhalen, S., Husebo, B.S.,

Lauenbacher, S. (2020). *The Pain Assessment in Impaired Cognition scale (PAIC15): A multidisciplinary and international approach to develop and test a meta-tool for pain assessment in impaired cognition, especially dementia*. *Eur J Pain*. 2020 Jan;24(1):192-208. DOI: 10.1002/ejp.1477.

de Waal, M.W.M., van Dalen-Kok, A.H., de Vet, H.C.W., Gimenez-Llort, L., Konstantinovic, L., de Tommaso, M., Fischer, T., Lukas, A., Kunz, M., Lautenbacher, S., Lobbezoo, F., McGuire, B.E., van der Steen, J.T., Achterberg, W.P. (2020). *Observational pain assessment in older persons with dementia in four countries: Observer agreement of items and factor structure of the Pain Assessment in Impaired Cognition*. *Eur J Pain*. 2020 Feb;24(2):279-296. DOI: 10.1002/ejp.1484.

van Dalen-Kok, A.H., Pieper, M.J.C., de Waal, M.W.M., van der Steen, J.T., Scherder, E.J.A., Achterberg, W.P. (2020). *The impact of pain on the course of ADL functioning in patients with dementia*. *Age Ageing*. 2020 Dec 9;afaa247. Advance online publication. DOI: 10.1093/ageing/afaa247.

de Jong-Schmit, B.E.M., Poortvliet, R.K.E., Böhringer, S., Bogaerts, J.M.K., Achterberg, W.P., Husebo, B.S. (2020). *Blood pressure, antihypertensive medication and neuropsychiatric symptoms in older people dementia: The COSMOS study*. *Int J Geriatr Psychiatry*. 2020 Oct 8;36(1):46-53. Advance online publication. DOI: 10.1002/gps.5388.

El Alili, M., Smaling, H.J.A., Joling, K.J., Achterberg, W.P., Francke, A.L., Bosmans, J., & van der Steen, J.T. (2020). *Cost-effectiveness of the Namaste care family program for nursing home residents with advanced dementia in comparison with usual care: a cluster-randomized controlled trial*. *BMC Health Serv Res*. 2020 Sep 4;20(1):831. DOI: 10.1186/s12913-020-05570-2.

van der Velde – van Buuringen, M., Achterberg, W.P., Caljouw, M.A.A. (2020). *Daily garden use and quality of life in persons with advanced dementia living in a nursing home: A feasibility study*. *Nurs Open*. 2020 Dec 21. DOI: 10.1002/nop2.740

van Dam, P.H., Achterberg, W.P., Husebo, B.S., Caljouw, M.A.A. (2020). *Does paracetamol improve quality of life, discomfort, pain and neuropsychiatric symptoms in persons with advanced dementia living in long-term care facilities? A randomised double-blind placebo-controlled crossover (Q-PID) trial*. *BMC Med*. 2020 Dec 21;18(1):407. DOI: 10.1186/s12916-020-01858-6.

Publicaties (vervolg)

Terveer, E.M., Fallon, M., Kraakman, M.E.M., Ormond, A., Fitzpatrick, M., Caljouw, M.A.A., Martin, A., van Dorp, S.M., Wong, M.C., Kuijper, E.J., Fitzpatrick, F. (2020). [Corrigendum to "Spread of ESBL-producing Escherichia coli in nursing home residents in Ireland and the Netherlands may reflect infrastructural differences"](#) [J Hosp Infect 103 (2019) 160-164]. J Hosp Infect. 2020 Apr;104(4):605. DOI: 10.1016/j.jhin.2020.01.011.

Veleva, B.I., Caljouw, M.A.A., van der Steen, J.T., Mertens, B.J.A., Chel, V.G.M., Numans, M.N. (2020). [The Effect of Ultraviolet B Irradiation Compared with Oral Vitamin D Supplementation on the Well-being of Nursing Home residents with Dementia: A Randomized Controlled Trial](#). Int J Environ Res Public Health. 2020 Mar 5;17(5), 1684. DOI: 10.3390/ijerph17051684.

van der Ploeg, M.A., Floriani, C., Achterberg, W.P., Bogaerts, J.M.K., Gussekloo, J., Mooijaart, S.P., Streit, S., Poortvliet, R.K.E., Drewes, Y.M. (2020). [Recommendations for \(Discontinuation of\) Statin Treatment in Older Adults: Review of Guidelines](#). J Am Geriatr Soc. 2020 Feb;68(2):417-425. DOI: 10.1111/jgs.16219.

van Bussel, E.F., Hoevenaar-Blom, M.P., Poortvliet, R.K.E., Gussekloo, J., van Dalen, J.W., van Gool, W.A., Richard, E., Moll van Charante, E.P. (2020). [Predictive value of traditional risk factors for cardiovascular disease in older people: A systematic review](#). Prev Med. 2020 Mar;132:105986. DOI: 10.1016/j.ypmed.2020.105986.

Thema Geriatrische revalidatie

Doornebosch, A., Smaling, H., Achterberg, W.P. (2020). [Comprehensive care for older people in institutional long term care and inpatient rehabilitation: A systematic review of interprofessional collaborations \(protocol\)](#).

Mandysova, P., Klugarová, J., Matjková, I., de Vries, N.J.C., Klugar, M. (2020). [Assessment instruments used for the self-report of pain by hospitalized stroke patients with communication problems: a scoping review protocol](#). JBI Evid Synth. 2020 Aug;18(8):1731-1737. DOI: 10.11124/JBISRR-D-19-00278

Wouters, T.J., van Dam van Isselt, E.F., Achterberg, W.P. (2020). [Information needs of older patients living with chronic obstructive pulmonary disease \(COPD\) indicated for a specific geriatric rehabilitation programme: a prospective cohort study](#). Int J Palliat Nurs. 2020 Jun 2;26(5):238-245. DOI: 10.12968/ijpn.2020.26.5.238.

van der Laag, P.J., Arends, S.A.M., Bosma, M.S., van den Hoogden, A. (2020). [Factors associated with successful rehabilitation in older adults: A systematic review and best evidence synthesis](#). Geriatr Nurs. 2020 Dec 31;42(1):83-93. DOI: 10.1016/j.gerinurse.2020.11.010.

Bosma, M.S., Nijboer, T.C.W., Caljouw, M.A.A., Achterberg, W.P. (2020). [Impact of visuospatial neglect post-stroke on daily activities, participation and informal caregiver burden: A systematic review](#). Ann Phys Rehabil Med. 2020 Jul;63(4):344-358. DOI: 10.1016/j.rehab.2019.05.006.

Publicaties

Grund, S., Gordon, A.L., van Balen, R., Bachmann, S., Cherubini, A., Landi, F., Stuck, A.E., Becker, C., Achterberg, W.P., Bauer, J.M., Schols, J.M.G.A. (2020). [European consensus on core principles and future priorities for geriatric rehabilitation: consensus statement](#). *Eur Geriatr Med*. 2020 Apr;11(2):233-238. DOI: 10.1007/s41999-019-00274-1.

Kabboord, A.D., Godfrey, D., Gordon, A.L., Gladman, J.R.F., van Eijk, M., van Balen, R., Achterberg, W.P. (2020). [The modified functional comorbidity index performed better than the Charlson index and original functional comorbidity index in predicting functional outcome in geriatric rehabilitation: a prospective observational study](#). *BMC Geriatr*. 2020 Mar 29;20(1):114. DOI: 10.1186/s12877-020-1498-z.

Wouters, T.J., van Dam van Isselt, E.F., Achterberg, W.P. (2020). [Information needs of older patients living with chronic obstructive pulmonary disease \(COPD\) indicated for a specific geriatric rehabilitation programme: a prospective cohort study](#). *International Journal of Palliative Nursing* 2020, Vol 26, No 5.

Thema Palliatieve zorg

van der Steen, J.T., Klapwijk, M.S., Achterberg, W.P. (2020). [Palliative care and impact of the COVID-19 pandemic on nursing home residents with dementia](#). *Rivista italiana di cure palliative* 2020 Oct;22(3):129-139. DOI: 10.1726/3439.34275.

Klapwijk, M.S., Lemos Dekker, N., Caljouw, M.A.A., Achterberg, W.P., van der Steen, J.T. (2020) [Experiences with the Liverpool care pathway for the dying patient in nursing home residents: a mixed-method study to assess physicians' and nurse practitioners' perceptions](#). *BMC palliative care*. 2020 Nov 30;19(1):183. DOI: 10.1186/s12904-020-00686-y

Keijzer-van Laarhoven, A.J., Touwen, D.P., Tilburgs, B., van Tilborg-den Boeft, M., Pees, C., Achterberg, W.P., van der Steen, J.T. (2020). [Which moral barriers and facilitators do physicians encounter in advance care planning conversations about the end of life of persons with dementia? A meta-review of systematic reviews and primary studies](#). *BMJ Open*. 2020 Nov 12;10(11):e038528. DOI: 10.1136/bmjopen-2020-038528.

Overige publicaties

de Montmillin, M., Feller, M., Beglinger, S., McConnachie, A., Aujesky, D., Collet, T.H., Ford, I., Gussekloo, J., Kearny, P.M., McCarthy, V.J.C., Mooijaarts, S., Poortvliet, R.K.E., Quinn, T., Stott, D.J., Watt, T., Westendorp, R., Rodondi, N., Bauer, D.C. (2020). [L-Thyroxine Therapy for Older Adults With Subclinical Hypothyroidism and Hypothyroid Symptoms: Secondary Analysis of a Randomized Trial](#). *Ann Intern Med*. 2020 Jun 2;172(11):709-716. DOI: 10.7326/M19-3193.

Blom, J.W., Muth, C., Glasziou, P., McCormack, J.P., Perera, R., Poortvliet, R.K.E., Numans, M.E., Thürmann, P., Thiem, U., Thio, S.L., van Driel, M., Beyer, M., van den Akker, M., Knottnerus, J.A. (2020). [Describing deprescribing trials better: an elaboration of the CONSORT statement](#). *J Clin Epidemiol*. 2020 Nov;127:87-95. DOI: 10.1016/j.jclinepi.2020.07.011.

Publicaties

Achterhof, A.B., Rozsnyai, Z., Reeve, E., Jungo, K.T., Floriani, C., Poortvliet, R.K.E., Rodondi, N., Gussekloo, J., Streit, S. (2020). [Potentially inappropriate medication and attitudes of older adults towards deprescribing](#). *PLoS One*. 2020 Oct 26;15(10):e0240463. DOI: 10.1371/journal.pone.0240463.

Roulet, C., Rozsnyai, Z., Jungo, K.T., van der Ploeg, M.A., Floriani, C., Kurpas, D., Vinker, S., Kreitmayer Pestic, S., Petrazzuoli, F., Hoffmann, K., Viegas, R.P.A., Mallen, C., Tatsioni, A., Maisonneuve, H., Collins, C., Lingner, H., Tsopra, R., Mueller, Y., Poortvliet, R.K.E., Gussekloo, J., Streit, S. (2020). [Managing hypertension in frail oldest-old-The role of guideline use by general practitioners from 29 countries](#). *PLoS One*. 2020 Jul 10;15(7):e0236064. DOI: 10.1371/journal.pone.0236064.

Vaes, B., Indestege, P., Serneels, T., Hegendörfer, E., van Peet, P.G., Poortvliet, R.K.E., Wallemacq, P., Gussekloo, J., Degryse, J. (2020). [Biomarkers versus traditional risk factors to predict cardiovascular events in very old adults: cross-validated prospective cohort study](#). *BMJ Open*. 2020 Jun 28;10(6):e035809. DOI: 10.1136/bmjopen-2019-035809.

Rozsnyai, Z., Jungo, K.T., Reeve, E., Poortvliet, R.K.E., Rodondi, N., Gussekloo, J., Streit, S. (2020). [What do older adults with multimorbidity and polypharmacy think about deprescribing? The LESS study – a primary care-based survey](#). *BMC Geriatr*. 2020 Oct 31;20(1):435. DOI: 10.1186/s12877-020-01848-x.

Du Puy, R.S., Poortvliet, R.K.E., Mooijaart, S.P., den Elzen, W.P.J., Jagger, C., Pearce, S.H.S., Arai, Y., Hirose, N., Teh, R., Menzies, O., Rollenston, A., Kerse, N., Gussekloo, J. (2020). [Outcomes of Thyroid Dysfunction in People Aged Eighty Years and Older: An Individual Patient Data Meta-Analysis of Four Prospective Studies \(Towards Understanding Longitudinal International Older People Studies Consortium\)](#). *Thyroid*. 2020 Nov 2. Advance online publication. DOI: 10.1089/thy.2020.0567.

www.unc-zh.nl

De activiteiten van het UNC-ZH zijn mede mogelijk gemaakt door een financiering van ZonMw.

SAMEN
KENNIS
maken, **delen**
en toepassen